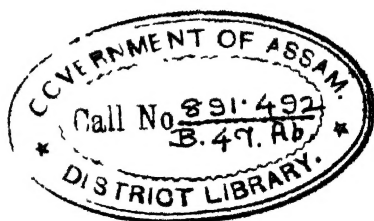

অবন্তী-কুমাৰী

—ললিত কুমাৰ ভাগৱতী—

অবস্ৰী কুমাৰী (পৌৰাণিক তিনি অক্ষীয়া বাটক)

লিখক—

শ্ৰীললিত কুমাৰ ভাগৱতী

জামুগুৰী (নন্দিকেশ্বৰ)

তেজপুৰ

মূল্য—১।০ অনা

DISTRICT LIBRARY.

TEZPUR.

প্ৰকাশক—

শ্ৰীমলিত কুমাৰ ভাগৱতী ।

জামুগুৰী (মন্দিৰেশ্বৰ)

তেজপুৰ ।

প্ৰথম সংস্কৰণ ১৯৪৮

তেজপুৰ ভাৰতী প্ৰেছত —শ্ৰীযুগেশ্বৰ শৰ্মা বৰঠাকুৰৰ দ্বাৰা ছপা কৰা হৈছে ।

উচৰ্গা

মেহাম্পৰ ডাই—

৩৮৮৮ চক্ৰ ভাগৱতীৰ

আশীৰ্বাদৰ চিন-স্বৰূপে

এই “অবন্তীকুমাৰী” নাটক খনি

অৰ্পণ কৰিলো।

ইতি—

স্বাং নন্দিকেশ্বৰ }
জামুগুৰী }

ছৰ্ভগীয়া দাদা

পাতনি

অসমীয়া নাটকৰ অকাৰ্য্য অভিযোগ লক্ষ্য কৰি মোৰ এই ক্ষুদ্ৰ মগজেৰে “অবন্তীকুমাৰী” নাটক লিখি বাইজৰ আশীৰ্বাদেৰে কৃতার্থ হম বুলি আশা কৰিলো। অনেক দিনৰ পৰাই প্ৰবল ইচ্ছা থকা স্বত্বেও সময়ৰ অনুবিধাত আধা লিখা অৱস্থাতে পৰি আছিল। এতিয়া ভগবানৰ কৃপাত আৰু বাইজৰ পদ-ধূলি মূৰত লৈ কৃতকাৰ্য্য হব পৰাত মনক প্ৰবোধ দিব পাৰিছো। মানুহৰ অনেক বিপদ বিঘিনিৰ মাজেদি যে অৱশেষত সুখ-শান্তিৰ ছবি জ্বলিকি উঠে এই অবন্তীকুমাৰী নাটকতেই তাৰ পৰিচয় ফুটি ওলাইছে। মোৰ জীৱনত এয়ে প্ৰথম কিতাপ লিখি প্ৰকাশ কৰিছো। নাটক খনিৰ সৌন্দৰ্য্য বৃদ্ধি কৰিবৰ কাৰণে মাজে মাজে স্বাভাবিকতে কল্পনাৰ সহায় লব লগা হৈছে। এনে বৰাত যদি কোনো ঠাইত মূল ঘটনাৰ বিকৃত হব খুঁড়িছে তেন্তে পাঠক পাঠিকা সকলে যেন মোৰ দোষ মাৰ্জ্জনা কৰে! চণ্ডিয়া গবৰ্ণমেণ্ট এম্ ভি স্কুলৰ শিক্ষক শ্ৰীযুত হেমেন্দ্ৰ হাজৰিকাই নাটক খনি হাতে লিখা অৱস্থাতে এবাৰ ভালকৈ চফু ফুৰাই চাই ভুল আদি শংসোধন কৰি দিয়াত তেখেতক অন্তৰ্বেৰে ধন্যবাদ জনাইছো। ইয়ৰ উপৰিও ২১ জন অভিজ্ঞ লোকক নাটকখন দেখুৱা হৈছে। নাটকখন মঞ্চস্থ কৰা যি কোনো নাট্য পৰিচালকে বা সহৃদয় দৰ্শকে কোনো মূল্যবান উপদেশ দিলে অতি আগ্ৰহেৰে গ্ৰহণ কৰা কৰ।

লিখক—

বাটকীয় চৰিত্ৰ পাৰিচয়।

পুৰুষ—

দুৰ্জয়সিংহ	অবন্তীৰ ৰজা।
নবৰত্ন	ঐ মন্ত্ৰী।
অনন্তবাম	ঐ সেনাপতি।
ব্ৰজসিংহ	ঐ পালি সেনাপতি।
বল্লভসেন	ভূতপূৰ্ব মন্ত্ৰী-পুত্ৰ।
ৰণবীৰ	বল্লভসেনৰ ভাই।
অময়ানন্দ	আশ্ৰমৰ প্ৰধান সৈয়ক
ভাগীৰথ	অময়ানন্দৰ শিষ্য।
গোপীকান্ত	অময়ানন্দৰ শিষ্য পিচত বল্লভসেনৰ সহচৰ।
দুৰ্বাসা	ঋষি।
জপলু	বন্য চৰ্দাৰ।
বিহু, বিহু, জিহু	জপলুৰ পুত্ৰ।
জটীল	উমাকান্তীৰ পুত্ৰ।

১ম নাগৰিক, ২য় নাগৰিক; দূত, গ্ৰহবী, সৈন্ত, ঘাটক

বাটকীয়া, ১ম সৈন্ত, ২য় সৈন্ত, ধূলীয়া

ধূলীয়া ইত্যাদি।

স্ত্ৰী—

চন্দ্ৰা	অবন্তী ৰানী।
উমাকান্তি	অবন্তী ৰজাৰ কন্যা।
মনোমায়া	বল্লভসেনৰ স্ত্ৰী।

নৰ্ত্তকী, অবন্তীৰ গোপিনী, সকল, ৰক্ষী, নৰ্ত্তকী ইত্যাদি।

*Library books will give you joy for long
if handled carefully with clean hands*

অরুণী-কুমারী

প্রথম অঙ্ক

প্রথম দৃশ্য

সময় দুপহীয়া

[স্থান—আশ্রম, স্নানার্থে গোবাক মূর্তি, ওচরত ধূপ, ঘণ্টা নৈবেদ্য
আদিবে পরিপূর্ণ। অনেক যাত্রীর সমাগম হয়। যাত্রী সকলে
মূর্তি দর্শন করি ফুল নির্ম্মালি লৈ গুছি ধায়।

ওচরতে আশ্রমের সেবক অময়ানন্দই
এক স্তম্ভ মনে বহি ধ্যান করে।

ভাগীরথ, গোপীকান্ত

আদি শিষ্য সকলে

খোল তাল

সংকীৰ্ত্তন

করে।]

ভাগীরথ, গোপীকান্ত :—গীত

ভক্ত নন্দ তুলাস ভক্ত নন্দ তুলাস

যশোদা তুলাস গোবিন্দ গোপাল

ওয় হে।

[মূর্তির প্রতি সকলোরে সেবা করে]

অময়ানন্দ—শুনা ভাগীৰথ শুনা গোপীকান্ত ; আমি সংসাৰত কেবল পেটটো পুহিবৰ কাৰণেই জীৱন ধাৰণ কৰা নাই। সংসাৰত আমি সকলো ৰং, তামাচা শুখ ভোগ কৰিব লাগিব। কেবল দিন ৰাতি ভগবানৰ ওচৰত আঠু পেলাই ভক্ত হলেই নহব সুৰাপান, নাচ-গান পূৰ্বাদমে চলিব লাগিব। স্বয়ং ভগবান শ্ৰীকৃষ্ণৰ কথাকে চোৱাচোন তেও গৰু ৰখাৰ পৰা আৰম্ভ কৰি গোপিনী সকলৰ লগত প্ৰেমত পৰি কি অসাধ্য সাধন কৰি গৈছে জানাইতো ?

ভাগীৰথ—হয়, ঠিক কথা। আমাৰ মাত্ৰাতো অলপ কমাই দিয়া হৈছে। প্ৰভু গোঁৰাজ দেৱে কৰালে কোনো চিন্তাৰ কাৰণ নাই। আমাৰ দুৰ্জয়সিংহ স্বৰ্গদেৱেতো আমাৰ ওপৰতে সকলো নিৰ্ভৰ কৰিছে।

গোপীকান্ত—দিন গৈ আছে আৰু গৈ থাকিব। সেই হিচাবে আমাৰ কাম হৈ আছে আৰু হবও। কিন্তু এনে পবিত্ৰ আশ্ৰমত সেই অমঙ্গলিয়া কথা বিলাক আলোচনা কৰাৰ কোনো আবশ্যক নাই।

ভাগীৰথ—থৈ দিয়াহে তোমাৰ বকলাখন। বজাই যে তেওঁৰ সন্মুখত স্তম্ভৰী সকলৰ নৃত্য চাই আনন্দ কৰিব পাৰে, আমি নো নোৱাৰো কিয় ?

গোপীকান্ত—তুমি জানো বজা ?

ভাগীৰথ—বজা নহলেও বজাতকৈ মোৰ চোন্ধ গুণ উৎসাহ আছে জানা ?

অময়ানন্দ—হেৰা গোপীকান্ত, যদি তুমি নাচ-গান আৰু
সুৰা পানৰ ভাগ নোলোৱা তেন্তে নিশ্চয় জানিব
মই স্বৰ্গদেৱক কৈ তোমাক সৰ্বস্বান্ত কৰাম ।

গোপীকান্ত—মই যিটো বস্তু বেয়া পাওঁ ; তাত তুমি জোৰ
কৰিবৰ কোনো অধিকাৰ নাই ।

ভাগীৰথ—বাক সেৱে হওক । তুমি চকু মুদি থাকা ।
আমি আমাৰ কাম কৰি যাও ।

অময়ানন্দ—[বংশীধ্বনি কৰে, এজন আশ্রম বাসী সোমাই
আহে] যা—আশ্রম কুমাৰী সকলক লৈ আহ আৰু
লগতে চিৰাজী ।

গোপীকান্ত—[স্বগতঃ] কি দুৰ্গতি কৰিলা গুৰু !

[আশ্রম বাসীৰ লগত আশ্রম কুমাৰী সকল আহে
আৰু আশ্রম বাসী জনে দুটা মদৰ বটল ভাগীৰথ
ও অময়ানন্দক দিয়ে]

অময়ানন্দ—বন মোহিনীসকল তোমালোকে মোৰ মন-
প্ৰাণ শীতল কৰিবৰ কাৰণে এটা গান গোৱাচোন ।

[কুমাৰী সকলে গান গাই নাচে ; অময়ানন্দ আৰু
ভাগীৰথে মদ খাই কুমাৰীৰ লগত নাচিবলৈ ধৰে]

গোপীকান্ত—শ্ৰীবিষ্ণু ! শ্ৰীবিষ্ণু [দুই হাতেৰে নিজৰ চকু
ঢাকি ধৰে]

ভাগীৰথ—চাবাইছ ! চাবাইছ ! ফুৰ্তি চলাও ফুৰ্তি চলাও ।

[মদৰ নিচাতঃ ইফালে সিফালে চলি যায়]

অময়ানন্দ—[সুৰ লগাই] বাহ বা ! বাহ বা ! সুন্দৰ সুন্দৰ

[কুমাৰীৰ হাতত ধৰি নাচিবলৈ ধৰে]

ভাগীৰথ—[হঠাৎ দূৰলৈ লক্ষ কৰি] সোঁৱা, ৰাজ-কুমাৰী

আহিছে, তোমালোক যোৱাগৈ। [কুমাৰী বিলাকৰ
প্ৰস্থান]

গোপীকান্ত—[চকু মেলি] উঃ ! ৰক্ষা পালো বোপাই।

এই অমঙ্গলীয়া বিলাক গল।

[ৰাজকুমাৰী উমাকান্তী আহি সেৱা কৰে]

অময়ানন্দ—[উমাকান্তীক নিশ্বালি দি] এই নিশ্বালি

লোৱা। আজি যাত্ৰী বেছি হোৱাৰ কাৰণে মহা-
ৰাজক দেখা কৰিব নোৱাৰিলো।

উমাকান্তি—[নিশ্বালি লৈ] প্ৰভু ! যোৱা ৰাতি মই এটা

বৰ বেয়া সপোন দেখিছিলো।

অময়ানন্দ—ৰাজ কুমাৰী ! কোনো চিন্তা নকৰিবা। গোৰাজ

মহাপ্ৰভুৰ কৃপাত সকলো বিঘিনি দূৰ হব।

[উমাকান্তিৰ প্ৰস্থান]

ভাগীৰথ—ৰাজকুমাৰী এতিয়া থাকে ক'ত ?

অময়ানন্দ—ক'ত থাকিব ; দুৰ্বাসাৰ আশ্ৰমত। কিছু দিন

ৰাজ-প্ৰসাদতো আছিল। বিধবা হোৱাৰ পিচতেই

দুৰ্বাসা ঋষিৰ সেৱা-শুশ্ৰূষাৰ ভাৰ লৈছে।

[অনন্তৰামৰ প্ৰবেশ]

অময়ানন্দ—আহক, সেনাপতি ডাঙৰীয়া।

অনন্তৰাম—[স্বগতঃ] ছলৰ দ্বাৰাই ছল কাঢ়িব লাগিব।
এই ভণ্ড তপস্বীৰ, সাহায্যতেই মোৰ জীৱনৰ সুখৰ-
সপোন গঢ়ি তুলিব লাগিব। অৱন্তীৰ সিংহাসন
লাভ কৰি তাৰ পিচত.....[প্ৰকাশ্যে] প্ৰণিপাত...
দেৱ!

ভাগীৰথ—সেনাপতি ডাঙৰীয়া দেখোন ক্লীণাই গৈছে।
অনন্তৰাম—অৱন্তীৰাজ্যৰ গোটেই জুই এই মূৰৰ ওপৰত
লব লগা হৈছে। গুৰুদেৱ! আপোনাৰ লগত এটা
অতি আৱশ্যকীয় কথা আছে। কিন্তু গোপনে।

অময়ানন্দ—তেন্তে আহক।

[গোপীকান্তৰ বাহিৰে সকলোৰে প্ৰস্থান]

গোপীকান্ত—ও —এইবাৰ সেনাপতিয়ে নিশ্চয় কু-অভিসন্ধিৰ
দ্বাৰা নিজৰ স্বাৰ্থ পূৰণৰ চেষ্টা কৰিছে। কিন্তু
গোপীকান্ত জীৱিত অৱস্থাত সেইটো নহৈছে। দেখা
যাওক—ক'ৰ পানী ক'লৈ যায়।

[প্ৰস্থান]

দ্বিতীয় দৃশ্য

ছৰ্ব্বাসাৰ আশ্ৰম

সময় ৰাতিপুৱা

[ছৰ্ব্বাসাৰ শিষ্যবিলাকে গীত গায়]

শিষ্যবিলাক— (গীত)

(গীতৰ শেষত হাতত ত্ৰিশূল লৈ ছৰ্ব্বাসা আহে)

ছৰ্ব্বাসা—ওঁ শান্তি ! ওঁ শান্তি ! ওঁ শান্তি !

কৰ্ম, কৰ্ম,

বিশাল ব্ৰহ্মাণ্ড কৰ্মৰ সেৱক ;

নানা ৰূপে অৱতাৰ

কৰিছে ধাৰণ।

এইবাৰ নবৰূপে অবতীৰ্ণ কৰি

ছৰ্ব্বাসাৰ ব্ৰহ্মবাণী—

কৰিম সফল।

যোৱা শিষ্যসকল

কৰাগৈ পূজা আয়োজন।

(শিষ্যবিলাকৰ প্ৰস্থান)

(ডিঙি ও মূৰত ফুলেৰে স্নশোভিত হৈ উমাকান্তি আহে)

উমাকান্তি—দেবৰ্ষি ! অভাগিনীক ৰূপা কৰক। (ছৰ্ব্বাসাৰঃঃ

ভৰিত পৰি সেৱা কৰে)

হুৰ্বাসা—আই উমা ! তোমাৰ সেৱা গুৰুতাত মই বৰ
সন্তোষ পাইছো। তোমাক মই আশীৰ্বাদ দিছো
যে অতি সোনকালে পুত্ৰৱতী হোৱা।

উমাকান্তি—(উচপ খাই উঠি) ই কি কৰিলে গুৰু দেৱ !
বিধবাৰ সন্তান লাভ ! চাৰিও ফালে হাহাঁকাৰ হৈ
উঠিব।

হুৰ্বাসা—ই অব্যৰ্থ আৰু ঘৰাৱ নোৱাৰি। যোৱা কোনো
চিন্তা নকৰিবা। সেই তোমাৰ পুত্ৰ নাৰায়ণৰ দ্বাৰাই
পাপী ধ্বংস হব। মাঠে মাঠে [প্ৰস্থান]

উমাকান্তি—নাজানো ভবিষ্যত কি হয়। ভগবান ! সকলো
অপায় অমঙ্গলৰ পৰা ৰক্ষা কৰিবা।

(প্ৰস্থান)

তৃতীয় দৃষ্ট

(সু-সজ্জিত অৱন্তীৰ ৰাজ সভা ; সিংহাসনত দুৰ্জয়-
সিংহ তেওৰ চাৰিওফালে মন্ত্ৰী, অনন্তবাম, নববত্ন
নিজ নিজ আসনত বহি আছে। অলপ দূৰত পাৰিষদ,
বিধৱা আৰু দূত, গ্ৰহৰী সকল)

দুৰ্জয়সিংহ— মন্ত্ৰী ! মই তাইক কোনোমতেই ক্ষমা কৰিব
নোৱাৰো। উঃ ! হতভাগিনীয়ে মোক কি সৰ্বনাশ
কৰিলে। মোৰ পবিত্ৰ বংশৰ চিৰদিনলৈ কলঙ্ক আনিলে
মই ৰজা হৈ ৰাজ-নীতি অৱহেলা কৰিব নোৱাৰো।

নববত্ন—তেন্তে ৰাজ-কুমাৰীৰ অৱস্থা কি হব স্বৰ্গদেৱ ?

হুৰ্জয়সিংহ—যেনে কৰ্ম তেনে ফল ভোগ কৰিবই লাগিব।

আজি মই স্নেহৰ বশবৰ্তী হৈ সেই অসতী কন্যাক ৰাজ
প্ৰাসাদত পুনৰ আশ্ৰয় দি অবতী ৰাজ্যত অশান্তিৰ
সৃষ্টি কৰিব নোৱাৰো।

নববত্ন—তথাপি এবাৰ ভালকৈ চিন্তা কৰি চাওক স্বৰ্গদেৱ !

মহৰ্ষি হুৰ্কাসাৰ বৰত উমাকান্তীয়ে পুত্ৰ লাভ কৰিছে।
ৰাজ কুমাৰীৰ কোনো পৰ-পুৰুষৰ লগত সম্বন্ধ ঘট
নাই। দেবৰ্ষিৰ আশীৰ্বাদত পুত্ৰ জন্ম হৈছে। মোৰ
অমুমান সেই সন্তানে আপোনাৰ বংশ উজ্জল কৰিব।

হুৰ্জয়সিংহ—অসম্ভব ! আপোনাৰ এই কথা কেতিয়াও সমৰ্থন
কৰিব নোৱাৰো। আজি কালি আগৰ দৰে গৌৰাজ
মন্দিৰৰ পৰা নিৰ্ম্মালি লৈ কোনো আশ্ৰম-বাসীয়েই
মোৰ ইয়ালৈ অহা নাই। গৌৰাজ প্ৰভুয়ে কৈছে
যে অতি শীঘ্ৰেই অৱতী ৰাজ্যৰ পতন হব। মোৰ
নিজৰ সুখ-শান্তিলৈ লক্ষ কৰা নাই মন্ত্ৰী। প্ৰজাৰ
সুখেই মোৰ সুখ। মই সিংহাসনত বহি অনায়াস-
অত্যাচাৰৰ বলীভূত হৈ সমাজৰ মেক দণ্ড ভাঙি
পেলাব নোৱাৰো।

অনন্তবাম—নিশ্চয় নিশ্চয়।

নববত্ন—সমাজৰ এটা ভুল সিদ্ধান্তত মান্তি হৈ ভবিষ্যত
এটা বিপদৰ বোজা মূৰত তুলি নলব। এটা নিৰ্ভ-

এটা নিৰপৰাধী প্ৰাণীৰ অহুৰত আঘাট দি অবন্তী ৰাজ্যৰ
চিৰ-পবিত্ৰ মধুময় স্মৃতি লোপ কৰিবৰ চেষ্টা নকৰিব।
এই হতভাগ্যৰ অমূল্য উপহাৰ প্ৰত্যাখান নকৰিব।
অনন্তৰাম—যদি সচাকৈয়ে ৰাজ-কুমাৰী অসতী নহয়, তেন্তে
শত-সহস্ৰ বাধা বিঘিনিৰ মাজতো সত্যৰ ছবি ভাহি
উঠিব। বৰ্ত্তমান আমি ৰাজ-কুমাৰীক অবন্তী ৰাজ্যত
স্থান দিয়াতো উচিত বুলি ভাবিব নোৱাৰো।
হুৰ্জয়সিংহ—ঠিক কথা; প্ৰজাৰ মনত অসন্তোষৰ সৃষ্টি কৰি
সমাজৰ বিকল ঠিয় হবলৈ মোৰ শক্তি নাই।

(দূতৰ প্ৰৱেশ)

দূত—মহাৰাজ! ৰাজকুমাৰী আহিছে।

হুৰ্জয়সিংহ—যা সেই ব্যভিচাৰিণীক অবন্তী ৰাজ্যৰ
বাহিৰ কৰি খেদি দে। যদি কোনোবাই তাইক স্থান
দিয়ে; তেন্তে তাক উপযুক্ত শাস্তি বিধান কৰা হব।

(দূতৰ প্ৰস্থান)

নববত্ন—ভগৱান! ই কি তোমাৰ লীলা!

হুৰ্জয়সিংহ—আজিলৈ সভা ভঙ্গ। (হুৰ্জয়সিংহৰ বাহিৰে
সকলোৰে প্ৰস্থান) কঠোৰ কৰ্ত্তব্যৰ মাজত পৰিহোঁ।
এফালে সমাজ আৰু আন ফালে মোৰ বিধবা কন্যাৰ
পুত্ৰলাভ। চাৰিওফালে অশান্তিৰ জুই জ্বলি উঠিছে।

(চন্দ্ৰাৰ প্ৰৱেশ)

চন্দ্ৰা—অশান্তিৰ জুই ইচ্ছা কৰিলেই নুমাৰ পাৰি। মোৰ

মোৰ একমাত্ৰ স্নেহৰ উমা তাইকো আজি আপুনি ৰাজ্যৰ
পৰা বাহিৰ কৰিছে।

হুৰ্জয়সিংহ—মোক উন্মাদ নকৰিবা ৰাণী! তোমাৰ এই
বুখা অনুৰোধেৰে মোৰ কৰ্তব্য পাহৰাই নিদিবা।
ৰাণী। মোৰ পৱিত্ৰ বংশৰ হুৰ্গন্ধ আবৰ্জনা আজি দূৰ
কৰিম। ই মোৰ দৃঢ় প্ৰতিজ্ঞা।

চন্দ্ৰা—ভুল বুজিছে কিয় মহাৰাজ! উমাৰ প্ৰযুক্তি ইমান
হীন নহয়। তাইক ক্ষমা কৰক।

হুৰ্জয়সিংহ—হীৰাৰ পৰায়ে বিবাস্তৱ বাস্তৱ উদ্ভব হয়।

চন্দ্ৰা—সাপৰ মূৰটো মনি থাকে।

হুৰ্জয়সিংহ—তৰ্ক নকৰিবা ৰাণী! মোৰ এই কঠিন হৃদয়
গলাব নোৱাৰিবা; যোৱা।

(কোলাত সন্তান লৈ লাহে লাহে উমাকান্তি আহিল)

উমাকান্তি—নহয় পিতা, মোক ক্ষমা কৰিব নালাগে। মোৰ
প্ৰতি কঠোৰ শাস্তি বিধান কৰক।

চন্দ্ৰা—আই উমা! (উমাক গবামাৰি ধৰে)

উমাকান্তি—(হাত একৱাই দূৰলৈ গৈ) মোক লুচুবা।

মই অপিত্ৰা আবৰ্জনা অসতি। তোমাৰ লগত
মোৰ কোনো সম্বন্ধ নাই। আজি পৃথিবীৰ সকলোৱে
মোক এৰিছে। পিতা আই বন্ধু বান্ধব, সমাজ,
সকলোৰে ওচৰত আজি মই ঘৃণনীয়। মই যে কুলটো
ভ্ৰষ্টা।

হুজুয়সিংহ—(খজ্জেৰে একে ধৰে উমালৈ চাই থাকি) তই
এতিয়াও অৱন্তীত আছ? তোৰ কাৰণেই আজি
অবন্তী ৰাজ্যত অশান্তিৰ সৃষ্টি হৈছে। উঃ! কবিলি
কি হতভাগিনী! বংশৰ মৰ্যদা, স্বামী কুলৰ গোৰব
সকলো নষ্ট কবিলি।

উমাকান্তি—পিতা! (কান্দে) .

হুজুয়সিংহ—কোন তোৰ পিতা? কলকিনী! আজি তোক
মই কঠোৰ শাস্তি দিম। অনন্তৰাম! অনন্তৰাম!
(অনন্তৰাম আহিল) এই ব্যভিচাৰীক হত্যা কৰা।
চন্দ্ৰা- উ! প্ৰাণ যায়। ই কি নিৰ্মমতাৰ অভিনয়।

কোন আছ? কোন আছ ৰক্ষা কৰ।

(উমাক গবামাৰি ধৰে)

অনন্তৰাম—(উমাকান্তিৰ সম্মুখত ঠিয়হৈ) প্ৰস্তুত হোৱা
ৰাজকুমারী।

উমাকান্তি—ভগৱান! ই কি কবিলি? পিতা! নিয়ক মোৰ
তেছেৰে স্বামীক কুলৰ গোৰৱ ৰক্ষা কৰকগৈ।

(বেগে নবৰত্নৰ প্ৰৱেশ)

নবৰত্ন—সৰ্বনাশ নকৰিব মহাৰাজ! নাৰীহত্যা মহাপাপ।

(অনন্তৰামক টানি নিয়ে)

হুজুয়সিংহ—ই কি কৰিলে মন্ত্ৰী? কৰ্তব্যত বিধিনী ঘটালে।

নবৰত্ন—ধৈৰ্য্য ধৰক মহাৰাজ!

হুজুয়সিংহ—অনন্তৰাম! এই মুহূৰ্ত্তেই উমাকান্তিক অবন্তী-

ৰাজ্যৰ বাহিৰ কবি খেদি দিয়া।

(অনন্তৰামে উমাকান্তিক লৈ যায়)

চন্দ্ৰা—আই উমা! কলৈ গলি? (পিচে পিচে লৰি যায়)

হুৰ্জয়সিংহ—অদৃষ্ট! অদৃষ্ট যি লিখা আছে, তাক লজ্বন

কবিবৰ বিধতাবো সাধ্য নাই।

(সকলোৰে প্ৰস্থান)

চতুৰ্থ দৃশ্য

স্থান—শ্মশান। সময় সন্ধ্যা

(শিশু পুত্ৰ কোলাত লৈ লাহে লাহে উমাকান্তিৰ প্ৰৱেশ)

উমাকান্তি - শ্মশান! মহাশ্মশান। এই শ্মশানেই মোৰ পৱিত্ৰ
স্থান। যি শ্মশানত মানুহৰ সমাগম নাই, যত ভূত,
প্ৰেত, দানবৰ বসতি, সেই শ্মশানেই মোৰ বাসস্থান।
আহা, আহা, শ্মশানৰ মালিক সকল! আজি মোক
জন্মদাতা পিতাই ত্যাগ কৰিছে, সমাজে ত্যাগ কৰিছে;
আনকি মোৰ জন্মভূমি অসমীয়াৰাজ্যত থাকিবলৈ
অধিকাৰ নাই। মই ভ্ৰষ্টা অসতী। ভগৱান! ই
কি তোমাৰ অপাৰ মহিমা? হে মহাশয় হুৰ্জয়সিংহ;
হিৰাহিত চিন্তা নকৰি কিয় মোক বিধবা অৱস্থাত
পুত্ৰৱতী হোৱা বুলি বৰ দিলা? উঃ! (বুকুত ভুকু
মাৰি বহি কান্দে) মই দোষ কৰিছিলো প্ৰভু?

আজি গছ, লতা, তৃণ, উক সকলোৱে—মোক জুট
বুলি উপেক্ষা কৰিছে। সমাজতো মোৰ স্থান নাই।

এয়েনে সংসাৰৰ নীতি ? যাও—যাও

(বহাৰ পৰা উঠি যাব ধৰে হঠাৎ বলভ সেন লৰি আহে)

বলভসেন :—ক্সান্ত হোৱা ক্সান্ত হোৱা।

উমাকান্তি :—মই যে অসতী, জুট ; কলজিনী দাদা।

বলভসেন :—কোনে কয় তুমি কলজিনী ? সমাজে ? সেই

স্বার্থপৰ সমাজৰ কু-সংস্কাৰে আজি দেশৰ বিশ্ব-
লতাৰ সৃষ্টি কৰিছে। তুমি সতী—মহাসতী। তোমাৰ

শৰীৰত কোনোৰকমেই কলঙ্কৰ বেথা পৰিব নোৱাৰে।

উমাকান্তি :—দাদা ! মোৰ সেৱা গুৰুত্বাত তুই হৈ

মহৰ্ষি দুৰ্ব্বাসাই এই বিধবা কালত পুত্ৰবতী হবৰ

কাৰণে বৰ দিলে। ঋষিৰ বাক্য ব্যৰ্থ নহল। সেই

কাৰণে আজি মই সমাজৰ পৰা দূৰত, বহুত দূৰত।

(ক্ষন্তেক বৈ থোকা থুকি মাতেৰে)

উঃ ! দাদা মোৰ কি গতি হ'ব ? [কান্দে]

বলভসেন :—কোনো চিন্তা নকৰিবা। মই দুৰ্ব্বাসাৰ ওচ-
ৰলৈ যাম। কি কাৰণত তেওঁ এই বিধবা কালত

এনে কঠোৰ বঁৰ দি সতীৰ নিৰ্ধ্যাতন কৰিছে ;

তাৰ উপযুক্ত কৈফিয়ৎ মোক দিব লাগিব। অ'

সোৱা দুৰ্ব্বাসা এই কালে আহিছে।

[দুৰ্ব্বাসাৰ প্ৰৱেশ]

দুৰ্ব্বাসা :—মাঠে! মাঠে!

বল্লভসেন :—ক'লে যোৱা নিষ্ঠুৰ?

দুৰ্ব্বাসা :—(খঙত অধীৰ হৈ) কোন তই? সিংহৰ আগত
শিয়ালে আশ্ফালন কৰিছ? উন্মাদ যুৱক নাজাননে
দুৰ্ব্বাসাৰ তপস্যাৰ শক্তিৰ আগত তোৰ দৰ্প, অহ-
ঙ্কাৰ চূৰ্ণ-বিচূৰ্ণ হব।

বল্লভসেন :—জানো ঋষি! তোমাৰ এই তপস্যাৰ বল-
তেই এফনী বিধবা কন্যাক বৰ দি তাইৰ জীৱন
মৰুভূমিত পৰিণত কৰিছ। কি সৰ্ব্বনাশ কৰিলা
ঋষি! সোৱা চোৱা, ৰাজকুমাৰী উমাৰ কেনে শোচনীয়
অৱস্থা হৈছে।

দুৰ্ব্বাসা :—ওঃ! মনত পৰিছে। তাৰ পিচত?

বল্লভসেন :—তাৰ পিচত অসতী, ভ্ৰষ্টা; আদি কুট
বাক্যেৰে ৰাজ-কুমাৰীক অবন্তী ৰাজ্যৰ বাহিৰ কৰি
খেদি দিছে। আজি ৰাজ কুমাৰীৰ সমাজত স্থান
নাই। সেই শিশু কোলাত তুলি উন্মাদিনী হৈ
দৌৰি ফুৰিছে।

দুৰ্ব্বাসা :—শুনা যুৱক! উমাকান্তি মহাসতী বমনী। ই
অতি সত্য কথা। মই ধ্যান কৰি জানিব পাৰিছো;
এই সতী পুত্ৰই নাৰায়ণৰ অংশ ৰূপে জন্ম গ্ৰহণ
কৰিছে। এই পুত্ৰৰ নাম থাকিব জটীল। এতিয়া
তুমি অবন্তী ৰাজ্যলৈ লৈ যোৱা!

বল্লভসেন :—কেবল তোমাৰ মুখৰ কথাতে সমাজ মান্তি
নহয় ।

হুৰ্ব্বাসা :—কি ! হুৰ্ব্বাসাৰ অপমান !

হুৰ্ব্বাসাৰ ক্ৰোধানলে আজি

ঈগতৰ আনাচাৰ কৰিব দমন ।

কোনে কয় অসতী উমা

সাক্ষী সৌ চন্দ্র সূৰ্য্য—

সাক্ষী ভগবান,

মুক্তকণ্ঠে কৈছে হুৰ্ব্বাসা—

সতী সতী, সতী ৰাজকুমাৰী । (প্ৰস্থান)

বল্লভসেন :—চমৎকাৰ ! চমৎকাৰ !

উমাৰ নন্দন হব

দেব নাৰায়ণ ।

আহা আহা উমা—

দিম মই তোমাক যোগ্য স্থান ।

উমা :—দাদা ! আপুনি মোক আপোনাৰ গৰত স্থান দি
ৰাজদ্রোহী হবলৈ ইচ্ছা কৰিছে ? মোৰ কাৰণে কিয়
আপুনি 'কষ্ট' ভোগ কৰিব ?

বল্লভসেন :—উমা ! মোৰ আজি প্ৰাণলৈ মমতা নাই ।

চকুৰ আগত এনে স্বেচ্ছাচাৰিতা জঘন্য অত্যাচাৰ
দেখিব নোৱাৰো । ৰাজদ্রোহী হম, তথাপি সমাজৰ
এনে কু-মনোবৃত্তি লোকেৰে গঠিত বিচাৰালয় ধ্বংস

কবিবই লাগিব ;

(হঠাৎ অলুচৰ সহ অনন্তৰাম আহি বল্লভসেনক আগুৰি ধৰে ।)

অনন্তৰাম—তাৰ আগতে তোৰ মৃত্যু অনিবাৰ্য্য ।

বল্লভসেন—কি অৱন্তী সেনাপতি । এজন নিবস্ত্ৰক আক্ৰমণ কৰি বীৰত্বৰ পৰিচয় দিবলৈ আহিছে ? যা দূৰ হ ।

অনন্তৰাম—হাঃ হাঃ হাঃ ! ৰাজদ্রোহীক মুক্তি দিয়া নীতি বিৰুদ্ধ, সৈন্যবোৰ আক্ৰমণ কৰ ।

বল্লভসেন—ক্ষান্ত হ কুলাঙ্গাৰ ! এয়ে কি তোৰ ৰণ-নীতি ?
শুন শুন অনন্তৰাম । যদি নিজৰ সন্মান ৰক্ষা কৰিবলৈ ইচ্ছা কৰ, তেন্তে এই মুহূৰ্ত্তেই এই স্থান পৰিত্যাগ কৰ । সৈন্যবোৰ আগবাঢ় ।

বল্লভসেন—আহ তেন্তে (সৈন্য এটাৰ পৰা এখন অস্ত্ৰ কাটি লয় ; উভয় পক্ষৰ যুদ্ধ হয়, অনন্তৰাম আৰু সৈন্য বিলাক পলাই যায়)

বল্লভসেন :—কুকুৰৰ দল পলাই গৈছে । আহা উমা, কৰ্ত্তব্য স্থানলৈ আগবাঢ়ো ।

(ছয়ো গুছি যায়)

পঞ্চম দৃশ্য

স্থান—কক

সময়—দুপৰিয়া

(অনন্তবাব ও 'অময়ানন্দ'ই কথা পাতি আছে)

অময়ানন্দ :—সেনাপতি । কোনো চিন্তা নকৰিব । গৌৰাজ
প্রভুব কুলাত সকলো কাৰ্য্য সুকলমে সামাৰা হব ।
এই অবন্তীৰ সিংহাসন আপোনাৰ । চলে, বলে,
কলে কোশলে এই কামত কৃতকাৰ্য্য হবই লাগিব ।

অনন্তবাব :—কিন্তু বলভসেনৰ ব্যৱস্থা কি কৰা হব ? যদি
সি এই সুবিধাতে বজাৰ পক্ষ ধৰ ; তেন্তে আমাৰ
আশা মিছা হব ।

অময়ানন্দ :—ইমান উদ্বিগ্ন নহব সেনাপতি । তাৰ সু-ব্যৱস্থা
মই কৰি থৈছো । প্রভুৱে যি কৰে ভালৈই কৰে । এতিয়া
বাজ কুমাৰীক গোপনে ৰখাৰ কাৰণেই সি বজাৰ
ওচৰত দোৰী । ইয়াৰ উপৰিয়ো এখন জাল চিঠিৰ
দ্বাৰাই তাক দৈৰ্ঘ্যদ্রোহী সাব্যস্ত কৰি তাৰ জীৱন
নাশ কৰা উপায় কৰি থৈছো । মোৰ এই সুৰ
সহস্ৰ কৃ—অভিসন্ধিৰ দ্বাৰাই আজি গৌৰাজ আশ্রমৰ
প্রধান মালিক হৈ অৱন্তী বজাক নচুৱাই আছে ।
(অলপ চিন্তাকৰি) কিন্তু এটা কাম, আগুনি কৰিব

লাগিব। বল্লভসেনৰ স্ত্রীক যি কোনো উপায়েৰেই
নহওক ধৰি আনি আশ্রমত আনন্দ ভোগ কৰিব
লাগিব।

অনন্তবান্ধ—উত্তম! মই তেন্তে যাওঁ (প্ৰস্থান)

অময়ানন্দ :—যা মূৰ্গ! তোৰ দ্বাৰাই মোৰ জীৱনৰ পথ
পৰিষ্কাৰ কৰি লম। পৰৰ দ্বাৰাই পৰৰ সৰ্বনাশ
কৰি অময়ানন্দই আনন্দ উপভোগ কৰিব। অন্নপূৰ্ণা
ৰাজক তোৰ দ্বাৰাই হত্যা কৰি অন্নপূৰ্ণাৰ সিংহাসন
অধিকাৰ কৰিব এই অময়ানন্দই। ভাগীৰথ—ভাগীৰথ
(ভাগীৰথ সঁচি আহিল)

ভাগীৰথ :—প্ৰভু লওঁক (অময়ানন্দক মদৰ বটল দিয়ে)

অময়ানন্দ :—(মদখাই) আঃ চমৎকাৰ! চমৎকাৰ! গোটেই-
ছনীয়া চমৎকাৰ। আমাৰ গোপীনি সকলক লৈ
আহ। অতি শীঘ্ৰে।

(ভাগীৰথৰ প্ৰস্থান)

অময়ানন্দ :—নবাধম গোপীকান্ত! তই স্বৰ্গস্থৰ পৰা
নিজৈ নিজেই বঞ্চিত হ'লি।

(আশ্রম বাসীণী সকলক লগত লৈ ভাগীৰথ
পুনঃ প্ৰবেশ)

ভাগীৰথ :—আহিছে প্ৰভু! আশ্রম বাসীণী সকল আহিছে।

অময়ানন্দ :—আঃ! মৰি—মৰি—মৰি। ঠিক যেন স্বৰ্গৰ
সুন্দৰী।

আজ্ঞাধ বাগীনী :—গীত—

নাচি—নাচি—নাচি—নাচি

বজ্রাম আমি বাহিঁটা

প্রাণ খুলি জনাম আমি

মুখত মধুর হাঁহিটি

(প্রস্থান)

ভাগীৰথ :—হে—হে—হে! ঠিক যেন পত্নীর পাহিটি।

অমরানন্দ :—(পুনর মদ খাই) ভক্ত ভাগীৰথ! মই

মদ খোঁরাব কথা যেন কোনেও জানিবলৈ নাপায়।

গৌৰাঙ্গ প্রভুর মই মহা ভক্ত হৈ যদি মদ খোঁরাব

কথা কোনোবাই জানে তেন্তে মোর ওপৰত থকা

ভক্তির আস্থা নোহোৱা হব।

ভাগীৰথ —প্রভু! এনে কথা কয়নে? মই বৰ্ত্তমান জীৱিত

থাকোন্তে আপোনাৰ কোনো চিন্তা নাই। কিন্তু

এই অমঙ্গলীয়া গোপীকান্তৰ পৰাহে যদি কিবা হয়

কব নোৱাঁৰো।

অমরানন্দ :—গোপীকান্তৰ মুখৰ পৰা ওলাবই; যি হেতু সি

আমাৰ লগৰ পৰা আঁতৰি গল।

ভাগীৰথ :—ওলালে ওলাব প্রভু! কিহৰ, তয়? ডাঙৰ

মানুহ সকলোৱে মদ খায়। আপুনিয়োতো লাগি

লুপা মানুহ নহয়। গৌৰাঙ্গ মহাপ্রভুৰ প্রধান সৈৱক

দৃতে প্ৰৱেশ

দূতঃ—প্ৰভু! স্বৰ্গদেৱে আপোনাক মাটিছে।

অময়ানন্দঃ—যা মই গৈছো।

(দূতৰ প্ৰস্থান)

অময়ানন্দঃ—শান্তি ভাৱে অলপো আৰাম কৰিব নোৱাৰি।

ভাগীৰথ! তুমি যোৱা সোনকালেই বজ্জভসেনৰ স্ত্ৰী

মনোমায়াক ধৰি লৈ আহ। (ভাগীৰথৰ প্ৰস্থান)

অময়ানন্দৰ বুদ্ধি পৰামৰ্শ নাপালে অবন্তীৰজাৰ কাৰ্য্য

সিদ্ধি নহব। কিন্তু হুৰ্জয়সিংহ! তোমাৰ সিংহাসনত

বহিবৰ ক্ষমতা ক্ৰমে হ্ৰাস হৈ আহিছে। সেই ক্ষমতা

হব মোৰ।

(প্ৰস্থান)

পট পৰিৱৰ্ত্তন।

সময়—সন্ধ্যা।

(হুৰ্জয়সিংহ ও অময়ানন্দই কথা পাতি আছে।)

হুৰ্জয়সিংহঃ—প্ৰভু! গোৰাজ মন্দিৰৰ সংবাদ কেনে?

অময়ানন্দঃ—স্বৰ্গদেৱ! বৰ দুখৰ বিষয়, যে স্বপ্নত গোৰাজ

মহাপ্ৰভুৱে মোক দেখুৱাইছে যে ৰাজবংশত পাপ

প্ৰৱেশ কৰিছে। গতিকে মহাপ্ৰভু এই মন্দিৰৰ পৰা

অন্তৰ্দ্ধন হব। এতিয়াও সেই অসতী উমাকান্তি

অবন্তী ৰাজ্যৰ পৰা আঁতৰ নহল। এতিয়া বজ্জভসেনে

তাইক স্থান দিছে।

হুৰ্জয়সিংহ :—ঠিক কথা প্ৰভু। সেই অবন্তী কছাৰ কাৰনেই
ৰাজ্যত ইমান অশান্তি হৈছে। অতি সোনকালেই
বল্লভসেন ও ৰাজ কছাক ধৰি আনি উপযুক্ত ব্যৱস্থা
কৰাৰ সিদ্ধান্ত কৰিছো।

অময়ানন্দ :—এইটো ঠিক জানিব স্বৰ্গদেব, বল্লভসেনে
অবন্তীৰ সিংহাসন অধিকাৰ কৰিবৰ কাৰণে অহো
পুৰস্কাৰ কৰিছে। মই সকলো অনুসন্ধান কৰি
জানিব পাৰিছো সি ৰাজকোষ আচৰণ কৰিছে
(ৰজাক পত্ৰ দি) এইয়া চাপক।

হুৰ্জয়সিংহ :—(চিঠি পঢ়ে, মুখৰ চেহেৰা বদলি হয়) ও—
বুজিছো।

অময়ানন্দ :—মই গুপ্তচৰৰ পৰা এই পত্ৰ হস্তগত কৰিছো।

হুৰ্জয়সিংহ :—অবন্তীৰ বুকত আজি দুৰ্যোগৰ তাণ্ডব নৃত্য
হৈছে। উঃ! কি ভীষণ এই বল্লভসেন। বিশ্বাস
ঘাটক। কোশল ৰজাৰ সহায়ত সি মোৰ সিংহাসন
লবলৈ চক্ৰান্ত কৰিছে। উঃ! এই ভণ্ড ৰাজ-ভক্তক
আজায় দি মই কি সৰ্বনাশ কৰিছো। (অময়ানন্দক)
প্ৰভু! আপুনি মোৰ প্ৰাণ ৰহালে।

অময়ানন্দ :—সকলো গোঁৰাজ প্ৰভুৰ কৃপা।

হুৰ্জয়সিংহ :—এতিয়া আপুনি যাওক। সময়ত মাটি পঠাম।

অময়ানন্দ :—(স্বগতঃ) পাক চক্ৰান্ত পৰিছে। স্বাৰ্থৰ
কাৰণে আজি পিশাচ হৈ ধৰ্ম্মৰ ভেটিত পাপৰ মন্দিৰ
নিৰ্ম্মান কৰিবলৈ আগ বাঢ়িছে।

(" প্ৰস্থান ")

হুৰ্জয়সিংহ :—(চিন্তাশ্ৰিত হৈ) সমুখত যোৰ লমস্যা উপস্থিত হৈছে। বাজ আদেশ লব্ধন কৰি বল্লভসেনে উমাক আশ্ৰয় দি বাজদ্রোহীতাৰ পৰিচয় দিছে।

(নেপথ্যত ধবমাব শব্দ হয়, মাদুহব কোঢ়াল)

(গোপীকান্ত লৰি আহিল)

গোপীকান্ত :—সৰ্বনাশ হৈছে স্বৰ্গদেৱ। বল্লভসেনৰ স্ত্ৰীক এডল ডকাইত আহি ধৰি লৈ গৈছে।

হুৰ্জয়সিংহ :—আনন্দ সংবাদ ! আনন্দ সংবাদ !

গোপীকান্ত :—ই কি স্বৰ্গদেব, অত্যাচাৰীৰ কোনো শাস্তি বিধান নহব।

(চন্দ্ৰাৰ প্ৰৱেশ)

চন্দ্ৰা :—মিচয় বিছাৰ হব। যোৱা গোপীকান্ত—সেই নাৰীক উদ্ধাৰ কৰাগৈ।

হুৰ্জয়সিংহ :—বাণী

চন্দ্ৰা :—নাৰীৰ ওপৰত কৰা অত্যাচাৰ নীৰবে সহ্য কৰিব আপুনিযেইনে অবস্ৰীৰ সম্ৰাট ?

হুৰ্জয়সিংহ :—কথা নকবা বাণী মোৰ চঞ্চল মনক আকৃষ্ট কৰি লুতুলিবা। আহা যাও।

(সকলোৰে প্ৰস্থান)

৬ষ্ঠ দৃশ্য

স্থান—কক

সময় সন্ধ্যা

(বেগে বল্লভসেন আহিল)

বল্লভসেন—দূৰৰ পৰাই মনোমায়াৰ আৰ্তনাদ শুনি ঘূৰি আহিলো। ই কি! মনোমায়া, উমা এটাল কোনোৱেই ইয়াত নাই। ক'লে গল? বগবীৰো চিকাৰৰ পৰা ঘূৰি অহা নাই।

(ব্ৰজসিংহ আৰু অনুচৰ' সহ অনন্তৰাম আহি বল্লভসেনক আগুৰি ধৰে)

অনন্তৰাম :—সান্নিধ্য নাবকী।

বল্লভসেন :—চয়ন্তানৰ দল। চোৰৰ দৰে আহি আক্ৰমণ কৰিছে !

ব্ৰজসিংহ :—তুমি আমাৰ বন্দী। সৈন্তবোৰ বন্দী কৰ।

অনন্তৰাম :—অসতী ৰাজকুমাৰীক আশ্ৰয় দি তুমি ৰাজ আজ্ঞা লঙ্ঘন কৰিছা।

বল্লভসেন :—মই প্ৰকৃত মানুহৰ কাম কৰিছো। তোমাৰ দৰে পৰৰ সৰ্বনাশ কৰি নিজৰ উন্নতি সাধনৰ কল্পনা কৰা নাই পাপীষ্ঠ! ভগু ভগবতী অময়ানন্দৰ কৃট চক্ৰান্তত যোগ দি অবন্তী ৰাজ্যৰ ধ্বংস-যজ্ঞ

আবন্ত কহি। কেমন ভাইতব কু-অভিসন্ধিতেই আজি
সতী নিধাতন হৈছে। পক্ষীক হক কবি বাজ্যত
অশান্তিৰ সৃষ্টি কৰি। কিন্তু সাধন বিজোহীৰ দল
তহতব এই জঘন্য পাক্ষিক অত্যাচাৰ নীকৰে সহ
নকৰো।

ব্রজসিংহ :- ভবিষ্যত অবন্তীৰ সিংহাসনৰ আশা ভ্যাগ কৰা
বল্লভসেন। তোমাক অপবোধ গুৰুতব, আক সেই
অপবোধক দণ্ড মৃত্যু।

বল্লভসেন :- বিশ্বাস ঘাটক ষড়-মন্ত্রকাৰী। মৃত্যুৰ পূৰ্বে
মনত বাখিৰি পাষণ্ড, পৰম, হিতৈষী অবন্তী বজাৰ
কি সৰ্বনাশ কৰি। সেই বাজ কুমারীৰ চিক-শান্তিময়
আনন্দৰ ঘৰত জুই জ্বলাই দিহ। কিন্তু মনত বাখিৰি
মূৰৰ ওপৰত সৰ্ব শক্তিমান ঈশ্বৰ আছে, তেঁৱেই
বিপন্নক উদ্ধাৰ কৰিব।

ব্রজসিংহ :- হাঃ হাঃ হাঃ ! পাপীৰ মুখত মহামন্ত্র। সৈন্য
বোৰ আক্রমণ কৰ।

বল্লভসেন :- আহ তেগুে বিজোহীৰ দল।

(উভয় পক্ষৰ যুদ্ধ। বল্লভসেন পৰি যায়)

অনন্তবাম :- হাঃ হাঃ হাঃ—

ব্রজসিংহ :-—বাঙ্গিপেলা এই নাৰকীক।

(সৈন্যবোৰে বল্লভসেনক বন্দী কৰে)

অনন্তবাম :-—লৈ যা।

(বনভ্রমণেনক লৈ ব্রহ্মসিংহ ও সৈন্ত বিলাকৰ প্ৰস্থান)

অনন্তৰাম :—স্বৰ্ঘ ! স্বৰ্ঘ ই হুনিয়াত একমাত্ৰ স্থান ।

আজি স্বৰ্ঘৰ কাৰণেই মই বনুশুভ্ৰ বিনশ্ৰীৰ দি নবকৰ

পৰ্বলৈ আগ বাঢ়িছো । প্ৰাপ্ত প্ৰতিহিংসাব একুবা

জুই লৈ মোৰ জীৱনৰ স্বৰ্ঘৰ বাটত পোহৰ দিছে ।

হাঃ হাঃ হাঃ —আনন্দ আনন্দ ।

(প্ৰস্থান)

(বীপবীত ফালৰ পৰা বাবীৰ ও গোপীকান্তই কথা

পাতি আহে)

গোপীকান্ত :—দেউতা ! কি কম দেউতা অময়ানন্দই কিবা

বাত্ৰ মন্ত্ৰ কৰি আমাৰ স্বৰ্গদেৱক হাত কৰি ললে । বজাৰ

কণ্ঠাৰ কি দশা হৈছে দেখিলে শত্ৰুৰ চকুটো পানী ওলাব ।

বণবীৰ :—নিকপায় গোপীকান্ত । মই আহি পোৱাৰ

আগতেই দাদা আৰু নবৌ শত্ৰুৰ হাতত বন্দী হল ।

চাৰিওফালে হাহাকাৰ ধ্বনি উঠিছে । শত্ৰুৰ প্ৰাণ

আনন্দত নাচি উঠিছে । হায় অবস্থা ! তোৰ ভবিষ্যত

কি হব, কৰ পৰা নাই ।

গোপীকান্ত :—দেউতা ! আপুনি গৌৰাঙ্গ মহাপ্ৰভুৰ আশ্ৰয়

দেখিলে আচৰিত হব । সত্য অময়ানন্দৰ দ্বাৰা

তিবোতাৰ ওপৰত কৰা পাশবিক অত্যাচাৰ আৰু

সুশাপান পুৰাদমে চলিব লাগিছে ।

বণবীৰ :—তাৰ প্ৰতিবোধ কৰিবলৈ কোনো নাই ?

গোপীকান্ত :—কোনে কবিতা ? স্বৰ্গমুখেতো অময়ানন্দক
 সাক্ষাৎ হুগুৱান কপে পূজা কৰে। কাৰ সাধ্য
 আছে যে অময়ানন্দৰ বিকল্পে বজাৰ আগত কয়।
 বশবীৰ —অসহ —অসহ গোপীকান্ত। আহা—সহস্ৰ বাধা
 বিধিনী অতিক্ৰম কৰিলো এই অশান্তি দূৰ কৰিবই
 লাগিব।

(‘হুয়োবো’ শ্ৰৱণ)

সপ্তম দৃশ্য

স্থান —ৰাজ আলি

সময়—ৰাতিপুৱা

(কান্ধত ভাৰলৈ হুজুৰ নাগৰিক কথা পাতি আহিল)
 ১ম নাগৰিক :—বুজিছা ককাই, কালৰো কাল বিপৰীত
 কাল হৰিণাই চেলেকে বাঘৰ গাল। ক’ত শুনিছিল
 এনে নোহোৱা-নোপোজা কথা, কথা নাই বতৰা
 নাই হুৰ্বাসাৰ বৰত ৰাজ-কন্যাৰ লৰা এটি জন্ম হল।
 ২য় নাগৰিক :—(ইফালে সিফালে চাই) নহয়হে হৰিণাই
 চেলেকে বাঘৰ গাল নহয়। (হুৰ্বাসাই) চেলেকে
 ৰাজ-কন্যাৰ গাল। তেতিয়াহে পোমোৰ ফাকটো
 বাহিৰ হৈ কথাটো বজিতা খাব।

১ম নাগবিক :—হয়, হয় ঠিক কৈছা তুমি ! পিছে এতিয়া
ব্যৱস্থা কি কৰিছে ?

২য় নাগবিক : বজাই ভাল ব্যৱস্থাই কৰিছে। তাইক
একেবাৰে অবস্থী বাজ্যৰ বাহিব কৰি দিছে। কিন্তু
সেই আগৰ মন্ত্ৰীৰ পুত্ৰক বৰতসেনে হেনো বাজ-
কুম্ভাৰীৰ হুখ-হুগতি সহ কৰিব নোৱাৰি তেওঁৰ ঘৰতে
বাখিছে। এতিয়া এই কথাৰ সন্তেদ পাই সেনা-
পতিয়ে ছন্নোকো বান্ধি বজাৰ ওচৰলৈ লৈ গৈছে।

১ম নাগবিক : যেই নহওক ডাঙৰ মানুহৰ ডাঙৰ কথা।
আমাৰ নিচিনা চাৰি ছিগা এজনৰ ঘৰত যদি তেনে
ঘটনা হোৱা হলে জুই-পানী নিবেধ হল হেভেন
বুজিছা। আমাৰ সমাজ খন হৈছে ধনী-দুখীয়াৰ
সমাজ। কোনো পদবীধাৰী আৰু ধনীলোকে যদি
অতি বেয়া কামো কৰে তেন্তে টকাৰ দ্বাৰাই আৰু
সংস্কাৰ কৰি সমাজৰ নেভা সকলে ঢাকি ৰাখে।
কিন্তু দুখীয়াই সামান্য এটা বেয়া কাৰ কৰিলেও
সমাজৰ পৰা কুকুৰ শিয়ালৰ দৰে দূৰতে খেদাব।

২য় নাগবিক :—খাটো সঁচা। এতিয়াও এই ঘটনাৰ
কাৰণে পাবিষদ সৈন্ত সামন্তৰ ভিতৰত দলাদলিৰ
শ্ৰুতি হৈছে আৰু প্ৰজাবিলাকেও ৰাজকুমাৰী অৱতা
বুলি ঘোষণা কৰিছে।

১ম নাগবিক :—এই বাস্তৱ পাচে তাৰিছে বজাইয়ো তাইক

জাগ কবিছে। ইয়াৰ উপৰিও হেনো গৌৰাজ
প্ৰভুৱে হেনো পাপৰ ঠাইত নাথাকো বুলি সপোন
দেখাইছে।

২য় নাগৰিক :—গৌৰাজ মহাপ্ৰভুবনো কি মহত্ত্বতো আছেহে ?
সেই গৌৰাজ মহাপ্ৰভুক কিমান যে পূজা-পাতল
দিলো তথাপি আজিলৈকে মই এটা সন্তানবো
মুখ নেদেখিলো।

১ম নাগৰিক :—আক পূজা পাতলৰ আৱশ্যক নাই ককাই।
এটা অতি উজু উপায় হৈছে। তোমাৰ তিৰোতা
জনীক ছৰ্ব্বাসাৰ ওচৰলৈ পঠাই দিবা। ছৰ্ব্বাসাৰ
ববত ৰাজ-কন্তাৰ দৰে তোমাৰ তিৰোতাবো সন্তান
জন্ম হব।

২য় নাগৰিক :—গুলি মাৰা সেই ছৰ্ব্বাসাৰ আশীৰ্ব্বাদ।
নালাগে আমাক আশীৰ্ব্বাদৰ সন্তান। ভাগ্যত থাকিলে
হব, নহলে নাই।

১ম নাগৰিক :—ককাই। এটা কথা মন কৰিছানে ? আজি
কিছুদিনৰ পৰা সেনাপতি অনন্তৰামে আজ্ঞামৰ সৈন্যক
অময়ানন্দৰ লগত ঘূৰি ফুৰা দেখিছো।

২য় নাগৰিক :—ইহতৰ নিশ্চয় এটা গুপ্ত কথো আছে।
ৰাজ্যত এখন ১০১-কটি, মৰা মৰি হোৱাৰ সন্তান
আছে।

(ইটাং হাতত অস্ত্ৰ-সস্ত্ৰ লৈ গোপীকান্ত আক বণ-

বীৰ আছে, নাগৰিক হ'লে ভয়ত ক'লি পিচলৈ যায়।
গোপীকান্ত :—হেঁ। ককাইহঁত, এইকালে এজনী ভিৰোভা

মানুহ ধৰি নিয়া দেখিছিলানে ?

১ম নাগৰিক :—নাই দেখা দেও নাই দেখা। ক'ব ভিৰোভা
মানুহ ?

গোপীকান্ত :—কবাবৰ কেইটামান ডকাইট গৈ আমাৰ
বল্লভসেন ডাঙৰীয়াৰ স্ত্রীক ধৰি লৈ আহিল।

২য় নাগৰিক :—কিনো কয় ? . এনে অদ্ভুত কাণ্ড ক'তো
দেখা-শুনা নাই।

বগবীৰ :—বীৰ শূন্য আজি অবস্ৰী-ৰাজ্যত ;

কোনে কৰে আজি বিদ্রোহী দমন,

নাই নাই প্ৰতিকাৰ—

নাই—নাই বোৱা অবস্ৰীত শ্বশৰ নিহৰা।

১ম ও ২য় নাগৰিক :—আহক দেউতা, আমি আটাই
কেইজনেই বিচাৰি যাওঁ।

(সকলোৰে প্ৰস্থান)

দ্বিতীয় অঙ্ক

—:0:—

অবস্থীৰ ৰাজ সভা

(হৰ্জয়সিংহ সিংহাসনত বহি থাকে ; ওচৰত মন্ত্রী,
নববহু আৰু পাৰিষদ সকল নিজ নিজ আসনত থাকে)
হৰ্জয়সিংহ :—মন্ত্রী ! ৰাজজোহীক কোনো বকমেই ক্ষমা
কৰিব নোৱাৰি। এই ছৰ্ব্বভূ পিশাচক উপযুক্ত
শাস্তিৰ ব্যৱস্থা কৰিব লাগিব।

নববহু :—মোৰ অনুমান, ই কাৰবাৰ বড়মুখ। ৰাজ্যৰ
বিশৃঙ্খলাত শুবিশা পাই কোনো শক্ৰয়ে আপোনাৰ
সৰ্বনাশ কৰিবলৈ আগ বাঢ়িছে। অ' সোৱা অনন্ত-
ৰামে বল্লভসেনক লৈ আহিছে।

(অনন্তৰামে বল্লভসেনক বন্দী কৰি লৈ আহিল)

হৰ্জয়সিংহ —বল্লভসেন ! তুমি অপৰাধী ! ৰাজজোহী
বিশ্বাস ঘাটক সেই কাৰণেই তোমাক বন্দী কৰি
অনা হৈছে।

বল্লভসেন :—মই অপৰাধী ?

হৰ্জয়সিংহ —তুমি—তুমি ? তোমাৰ কাৰণেই আজি অবস্থীৰ
মোৰ সন্মান নষ্ট হৈছে। ৰাজ-আজ্ঞা অমান্য কৰি
অসত্য ৰাজকুমাৰীক আশ্ৰয় দিছ।

বল্লভসেন :—ওঃ ! ই কি শুনো

বাজত্ৰোহী বিশ্বাস ঘাটক মই ?

দিয়া নাই আশ্রয় অসতীক

দিছো স্থান দেবী প্ৰতিমাক।

হুৰ্জয়সিংহ —দেবী প্ৰতিমাক ? নাথকী

বল্লভসেন :—(স্বগতঃ) হিৰ হ বল্লভসেন ; বৈৰ্য্য ধৰ

(ফুটাই) সেই ভণ্ড তপস্বী গৌৰাজ দেৱৰ সৈৱক

অময়ানন্দই কি কাম কৰিছে জানেনে বজা ? পুণ্যা-

শ্রম দেৱালয়ত দিন বাতি মদ—মাইকীৰ আনন্দ

উৎসব চলিছে, আৰু সেই অময়ানন্দৰ ছলনাতেই

মোৰ জীৱন লজিনীয়ো শত্ৰুৰ কবলত পৰিছে।

কিন্তু এজনী নিবাসিয়া নাৰীক আশ্রয় দিয়াৰ কাৰ-

ণেই মই আজি দেশত্ৰোহী ?

হুৰ্জয়সিংহ —উত্তম তেন্তে এইখন কাৰ চিঠি ?

(বল্লভসেনক চিঠি দিয়ে)

বল্লভসেন :—(চিঠি পঢ়ি উত্তেজিত হৈ) বড়বন্ধ ! বড়বন্ধ !

অসত্য জালচিঠি !

হুৰ্জয়সিংহ :—ওঃ ! জালচিঠি ! স্বার্থপৰ ! সিংহাসন লাভৰ

কাৰণে মোৰ চিৰ শত্ৰুৰ লগত মিলিত হৈ মোক

বিনাশ কৰিবৰ চেষ্টা কৰিছিনি ? এয়েই তোৰ

বান্ধুভক্তি ?

বল্লভসেন :—ভগৱতী বন্ধুৰা, এতিয়াও তুমি হিৰ হৈ

আজ্ঞা ? বিশ্বাসাতা তুমি এলয়ব সৃষ্টি ধৰি এই পাণ্ডব
সংসাৰ ভাঙি চুবহাব কৰি দিয়া। সাণ্ডব তুমি
কেনে কোটোকাৰে বাঢ়ি আহি সকলো প্ৰাণীকে
ভোমাব গৰ্ভত স্থান দিয়া উ ! মাছুহ ইমান
যাব পাৰে মইতো ভবা নাছিলো।

অনন্তবাম—অতি ভক্তি চোৰব লক্ষণ। প্ৰভু ভক্ত সকলেই
শেতুক খালত পেলাবৰ চেষ্টা কৰে।

বল্লভসেন :—দূৰ হ ক্ষত্ৰ-কুলাঙ্গৰ (অনন্তবামক পদাঘাট
কৰে, অনন্তবাম পৰি যায়)

নববহু :—খৈৰ্য্যধৰা বল্লভসেন। ই রাজসভা। নিজে হিংসা
নকৰিলেও হিংসুক পশুয়েও হিংসা পাহৰি যায়।

বল্লভসেন :—মই সম্পূৰ্ণ নিৰ্দোষী।

তুৰ্জয়সিংহ :—ভোমাব কোনো কথা শুনিবলৈ ইচ্ছা নকৰো।
বল্লভসেন ভোমাব স্থান কাৰাগাৰ। কাঠোৰ নিৰ্য্যাতন
ভোগ কৰিব লাগিব। অনন্তবাম বন্দীক কাৰাগাৰলৈ
লৈ যোৱা।

(অনন্তবামে বল্লভসেনক লৈ যায়)

বক্ষী—বক্ষী ! [এজনী বক্ষীৰ প্ৰৱেশ]

তুৰ্জয়সিংহ :—বাঙ কুমাৰীক ইয়ালৈ আন।

[বক্ষীৰ প্ৰস্থান]

কত্ৰিয়ৰ ধৰ্ম্ম নীতিৰ সম্মুখত মানসিক তুৰ্কলতাই
খোভা নাপায়। ধৰ্ম্মৰ মহান নীতি অবলম্বন কৰি

অবস্ৰীৰ বাক সিংহাসনৰ গৌৰৱ অকুৰ বাখিব।

[বাকী লহ উমাকান্তি আৰু ভৱিনৰ প্ৰৱেশ]

হুৰ্জয়সিংহ :—উমা !

উমাকান্তি :—পিতা !

হুৰ্জয়সিংহ :—আজি মই মোৰ সমস্যা শু পৰিছো উমা।

একালে নিজ সন্তানৰ ধৰ্ম পৰীক্ষা আন কালে প্ৰজা

সন্তৰ কাৰণে ৰাজ-নীতিৰ কঠোৰ ব্যৱস্থা, একালে

কৰ্তব্য আৰু আনকালে ধৰ্ম।

উমাকান্তি :—কিন্তু ৰত্নভস্মেন দাদাৰ প্ৰতি ঘোৰ অবিচাৰ

কৰিছে পিতা। তেওঁ স্বৰ্গৰ দেৱতা। ৰত্নভ দাদাৰ

অন্তৰত কু-অভিসন্ধি নাই। তেওঁক যুক্তি দিবলৈ

পিতা।

হুৰ্জয়সিংহ :—অসম্ভৱ ! বিশ্বাস ঘাটকৰ যোগা দও দিছো।

বকবত্ৰ :—নহয় সম্ৰাট। আপুনি অমানৱিক প্ৰতিহিংসাত

উত্তত হৈছে কিয় ? এনে কাৰ্য্যত আপোনাৰ বিজয়

গৌৰৱ চিৰদিনৰ কাৰণে ধ্বংস হৈ যাব।

হুৰ্জয়সিংহ :—মই আপোনাৰ কোনো উপদেশ শুনি

নোখোজো মন্ত্ৰী। [উমাৰ প্ৰতি] উমা। তোৰ

কাৰণেই মোৰ পুণ্যৰ ৰাজত্বত পাপে স্পৰ্শ কৰিছে।

কেৱল তোৰ কাৰণেই আজি অবস্ৰী ৰাজ্যৰ প্ৰত্যেক

ঘৰতে ৰাজ নিন্দাৰ আলোচনা চলিছে।

উমাকান্তি :—পিতা ! আপুনি মোৰ ভয়দাতা পিতৃ, কেহ-

ময় প্ৰতিপালক। মোৰ কাৰণে জাপুনি যদি সমাজৰ
পৰা লাক্ষিত হৈছে তেন্তে এটা সু-ব্যৱস্থা কৰক।

হৰ্জয়সিংহ :—উম্ম। বা উমা মই তোক নিৰ্বাসন দত্ত
দিলো। এই বৃহৎই মোৰ সাম্ৰাজ্যৰ সীমা ভাঙ
কৰ।

উম্মাকান্তি উঃ। [মূৰে কপালে হাত দি বহি গল:]
[সকলো সভাসদৰে মুখত এটা শোকৰ কৰুণ বেদনা
দেখা যায়]

জটীল :—আই! তোৰ কি হল আই? আহ আহি
ককাদেউৰ ওচৰলৈ যাওঁ (উম্মাৰ পিঠিত গোৰা
মাৰি ধৰে)

নববত্ত :—কি কৰিলে মহাৰাজ?

হৰ্জয়সিংহ—বিসৰ্জন। উম্মাৰ বিসৰ্জন হল মন্ত্ৰী। উম্মা
নাই—উম্মা নাই— (বেগে প্ৰস্থান)

উম্মাকান্তি :—(বহাৰ পৰা উঠি) নিৰ্বাসন! নিৰ্বাসন!
পিতৃৰ আদেশ নিৰ্বাসন। অবস্ৰীৰ ৰাজ-প্ৰাসাদত
আজি নিৰ্বাসনৰ জয়—ডহা বাজি উঠুক। প্ৰজাৰ
মনোবল্লনৰ কাৰণে আজি মই নিৰ্জন গুহাত
নীৰবে চকুলো টুকি অন্তৰৰ আবেদন বন-দেবতাৰ
ওচৰত জনাব লাগিব। হায়, অনুষ্ট। আহ- আহ
জটীল! অবস্ৰীত আমাৰ স্থান নাই।

জটিল :—আই ! কলৈ বাবা আই ?

উমাকান্তি :—বনলৈ ।

জটিল :—বনলৈ ? তেন্তে আমি বনৰ দেবতাক পূজা
কৰিব পাৰিম । আই ! ককা কলৈ গল ?

উমাকান্তি—বিদায়—বিদায় (জটিলক লৈ কান্দি কান্দি
গুছি যায়)

নববহু :—হৃদয়হীণ শিঙৰ নিৰ্মম বিচাৰত সতী লক্ষ্মীৰ
আজি বিসৰ্জন হল । উঃ—সৃষ্টিৰ বুকত ইকি
খেলা ? গল—গল—কুললক্ষ্মী নিৰ্মম আচাৰত অন্ধ-
কাৰত লুপ্ত হৈ গল । (সকলোৰে শ্রদ্ধা)

দ্বিতীয় দৃশ্য

স্থান—গৌৰাজ আশ্রম

সময়—ভাতিবেলা

(অমরানন্দ আৰু ভাগীৰথে বহি মদ খায় আনন্দ
কৰি থাকে)

অমরানন্দ :—চলাও চলাও হৰমম চলাও নাচ, গান, বাজা
কুমাৰীৰ নিৰ্বাসনৰ উৎসব ।

ভাগীৰথ :—প্রভু ! এইটো জিনিচ অতি উত্তম ; সেই
কাৰণেই বাজা মহাবাজা সকলে ইয়াক খাই আমোদ
কৰে

অমলানন্দ—আবে বুৰ্জক ! ৰাজা কোন ? (নিজৰ গাত
হাত দি) মই—মই ৰাজা। অবস্ৰীৰ বজা মই
(ডাঙৰ কৈ) আহা গোপিনী সকল—আহা মন
মোহিনী সকল ! এই ফালে অলপ দৰ্শন কৰাহি।
(আশ্ৰম কুমাৰী সকলৰ প্ৰৱেশ)

আশ্ৰম কুমাৰী— (গীত)

ফুল কলি তই ফুলিবি জানো
প্ৰেমৰ মালা গাঠিৰ আনো
প্ৰেমৰ বাঁগিনী উঠক আন্ধি
আকাশে বতাহে উঠক ভাহি
তুলিম আমি ফুল
মন বিয়াকুল।

ফুল কলি তই ফুলিবি জানো
প্ৰেমৰ মালা গাঠিৰ আনো। (প্ৰস্থান)

অমলানন্দ—বাঃ ! এই সুন্দৰী সকল আশ্ৰমত নাথাকিলে
আশ্ৰমৰ শোভাই নষ্ট হ'ব। এইবাব বহুভসেনৰ স্ত্ৰী
মনোমায়াক আনি আশ্ৰমৰ স্ত্ৰীৰূপি কৰা যাত্ৰক।
যোৱা সুন্দৰীক লৈ আহাগৈ। (ভাগীৰথৰ প্ৰস্থান)
কল্পনাৰ ৰাজ্যত উটি বুৰি ফুৰিছো। কুট কৌশলৰ
দ্বাৰা ৰাজ কুমাৰীক নিৰ্বাসন দিৱালো আৰু
অনন্তৰামক বন্দী কৰালো। একমাত্ৰ মোৰ
লক্ষ্য স্থান—অবস্ৰীৰ ৰাজ-সিংহাসন। হাঃ হাঃ হাঃ।

(মনোমায়াক টানি টানি ভাগীবথৰ ঐশ্বর্য)

মনোমায়াক :—এবি দে—এবি দে মোক। উ। নাবীৰ এতি
কি নিৰ্ধাওন দিহা এড়। কোনো দোষ কৰা
নাই কোনো পাপ কৰা নাই।

ভাগীবথ—এবি দিয়া নহব সুন্দৰী। এতিয়া আমাৰ প্ৰেমৰ
ৰাজ্যত সোমাৰ লাগিব।

মনোমায়াক—সুৰু হ পাগীঠ। মই কুলটো ঘূৰিতা নহওঁ
এবিদে—এবিদে,—নতু এই সতীৰ তীৱ নিঃশ্বাসত
উজতৰ সকলো দৰ্প চূৰ্ণ হব।

অমলানন্দ :—ধংস হওক—তাত কোনো ক্ষতি নাই। তথাপি
তোমাক লাগে। আহা আহা প্ৰাণেশ্বৰী মোৰ এই
স্বৰ্গৰ সিংহাসনত বহি মোৰ জীৱন ধন্য কৰাহি।
(ধবিললৈ যায়)

মনোমায়াক :—সাবধান! সাবধান! সতী অজস্পৰ্শ নক-
বিবি। (বনবীৰ আৰু গোপীকান্ত লবি আহি বাধা
দিয়ে; শিশু বিলাক পলায় যায়)

বনবীৰ :—সাবধান দস্যু।

ভাগীবথ :—কোন ভই? আমাৰ সুন্দৰীক নিবলৈ আহিছ।

বনবীৰ :—কি কলি পিচ্চাচ? সতী বনবীৰ ওপৰত অত্যা-
চাৰ কৰি দেশৰ অমঙ্গল সাধন কৰিছ। এই ল
তোৰ যোগ্য পুৰস্কাৰ।

(ভাগীবথক পদাঘাট কৰে; ভাগীবথ পৰি যায়)

অন্নদানন্দ :—দুব হ কত কুলান্ধাব !

চক্ৰান্তত অন্ধ হৈ আজি

অন্নদান কবিহ সাধনা ;

পাৰি প্ৰতিফল ;

ভাগ কৰ ৰাজ্যৰ কামনা ।

বণবীৰ—ভণ্ড ! তোৰ মৃত্যু অনিবাৰ্য্য । তোৰ এই

পৈশাচিক লীলাৰ আজি অবসান ঘটাম ।

অন্নদানন্দ—কি ইমান দৰ্প তোৰ । গোৰান্ন প্ৰভুৱে

তোক এই কাৰণে নিশ্চয় অভিষাপ দিব ! ক'ত

—ক'ত মোৰ শিষ্য সকল ।

গোপীকান্ত—তোমাৰ শিষ্য সকলে আজি তোমাক তুচ্ছ জ্ঞান

কৰি আঁতৰি গৈছে ।

বণবীৰ—কি চাই আছা গোপীকান্ত ? এই পিশাচক

বাঁহি পেলোৱা ।

(গোপীকান্তই অন্নদানন্দক বন্দী কৰে)

বণবীৰ—(বিকৃত স্বৰে) কি ! গোৰান্ন মহাপ্ৰভুৰ পূজাবী

প্ৰভুৰ আশীৰ্ব্বাদত আজি তোমাৰ পাপৰ প্ৰাৰম্ভিত

ভোগ কৰিব লাগিব ।

অন্নদানন্দ—(স্বগতঃ) এই অপমানৰ প্ৰতিশোধ লম ।

(অন্নদানন্দক লৈ সকলোৰে প্ৰস্থান)

তৃতীয়দৃশ্য

স্থান—অবণ্য

সময়—সন্ধ্যা

(বিবৰ্ণ ভাবে উমা ও জটীল)

উমা :—আক কিমান কষ্ট দিয়া প্রভু ঘোব অবণ্য কেনি
যাৰ ক'ন্ত আশ্রয় পাম ? দয়াময় । এই আশ্রয়
হীনাৰ প্রতি কৃপা কৰা । উঃ ! পিতৃদণ্ড নিৰ্দ্ধাসন ।
কি কৰো কেনেকৈ মোৰ প্রাণৰ জালা মুমাৰ পাবিম ?
এই হতভাগিনী স্বামী ঘাটিনীৰ মৰণৰ উপায় কি ?

জটীল :— অবণ্যত কোন থাকে ?

উমা :—সোণ ! ইয়াত বাদ, ঘোং, হাতী আদি বনবীয়া
জন্তু থাকে ।

জটীল :—মানুহ নাথাকেনে আই ?

উমা :—মানুহ ? তোক মানুহৰ কিয় আৱশ্যক সোণ ?

জটীল :—মানুহ যদি নাথাকে আমিনো কেনেকৈ থাকিম ?

উমাকান্তী :—সোণ ! ভগবান সহায় থাকিলে সকলো
বিপদ বিধিনিৰ পৰা বন্ধা পাম । হিংস্ৰক
জন্তুও স্বাৰ্ধৰণৰ মানুহতকৈ শ্ৰেষ্ঠ । সময়ত হিংস্ৰক
জন্তুয়েও আমাক সহায় কৰিব ।

জটীল :—আই ! ভগবান ক'ন্ত থাকে ।

উমাকান্তি :—ভগবান জলে, স্থলে, গছে, পাতে সকলো
ঠাইতে থাকে । তোৰ শৰীৰতো ভগবান আছে ।

নাহুহে হুখত কাঁতৰ হৈ তেওক চিহ্ন কৰিলে
সেই হুখ আঁতৰ হয়। তেও কনী-হুখী সকলোকে
সময় চকুৰে চায়।

জটীল :—আই! ভগবান তেখে পৰোপকাৰী।
(অলপ দুবেদি এজন বাটকৰাই এটা গীত গাই যায়)
বাটকৰা :—

গীত

হুখৰ বিননী কিয়নো শুভালি
অতীত কাহিনী মোল
কিয়নো হানিলী নিজৰ পৰাণ
সুখৰ সপোন খেলি।
আশাৰ বস্তী পুখু নজলাই
শোকৰ কবিতা নাগাৰি তুলাই
হুস্তনাৰি আৰু প্ৰাণৰ বেদনা
অতীত কাহিনী মেলি।
ভগবান যদি থাকিব সহায়
হুখৰ পৰিব অবসান
হুখৰ বিননী হুস্তনাৰি আৰু
ওপৰত আছে ভগবান।

(প্ৰস্থান)

উমাকান্তি :—সোৱা বাটকৰাই গীত গায় শুছি গল।
[অলপ আগবাঢ়ি] পথিক! পথিক! নাই শুছি
গল।

জটীল :—আই। আই! মোৰ বৰ নিয়াহ লাগিছে।

উমাকান্তি :—এই অবশ্যত কৰ পানী পাও মোৰ। পৰি-
কৰ গীতে মোৰ মনত এটা শান্তিৰ ভাব বিৰিতি
উঠিছে।

জটীল :—আই। আই মোৰ বৰ নিয়াহ লাগিছে।

উমাকান্তি :—ক'ত এটোপা পানী পাও। গছৰ পাতৰ
বস উলিয়াই খাবলৈ দিও। [গছৰ পাত চিভি
আনি মোহাৰি বস উলিয়াই জটীলক খুৱায়] বাছ
কুমারীৰ আজি এই দশা? গছৰ পাতৰ বসেৰে
শ্রোণ বহাৰ লগাত পৰিছে।

জটীল :—আই। মোৰ বৰ ভাগৰ লাগিছে। [মাটিত
শোৱে]

উমাকান্তি :—ঘোৰ অন্ধকাৰে আগুৰি ধৰিছে। উঃ। মই
ক'লৈ যাম? [অলপ নীচৰে থাকি] নিষ্ঠুৰ হৃদয়
হীন সমাজ! আজি তহঁতৰ চকুত উমা অসতী,
কলহিনী? [জটীলৰ মূৰত ধৰি] সোণ! তই
জন্ম গ্ৰহণ কৰিছিলি? ডগবান এয়েইয়ে তোমাৰ
বিছাৰ।

স্ততি :—

হে দীননাথ দয়াৰ সাগৰ

তোমাৰ ছৰাৰে অভাগিনী

বজোৱা শব্দ মঙ্গল উকলী

নিৰ্বাসিতা মই কলহিনী।

কথা কুপা প্রভু অগতিব গতি

তোমাৰ চৰণে কৰিছো ভকতি ।

উমাকান্তি :—প্রভু! দেখা দিয়া। [ধ্যানস্থ হয়]

[হুৰ্বাসাৰ প্ৰৱেশ]

হুৰ্বাসা :—কোনে কান্দে আজি এই

ঘোৰ অৰণ্যত,

অকস্মাৎ কপে আজি ক্ৰিয় বুকু মোৰ,

[হঠাৎ উমাক দেখি] কোন ? কোন ?

ই কি ? বজাৰ নন্দিনী উমাঃ?

ক্ষীণ দেহ, মলিন বেশ

শোকাতুৰা উমাদিনী সাজে

আশ্রয় লভিছা এই ঘোৰ অৰণ্যত ?

উমাকান্তি :—হে দেৱ ! আপোনাৰ কাৰণেই ব্ৰহ্ম অবতীৰ
পৰা নিৰ্বাসিত হৈছে। নিষ্ঠুৰ সমাজে মোক কঠোৰ
দণ্ড বিধান কৰিছে। উঃ! দেৱ ! মোৰ এই
বিধবা কালত কিয় আপুনি পুত্ৰবতী বৰ দি কঠোৰ
যত্ননা দিছে। সৌৱা আপোনাৰ আশীৰ্বাদৰ নন্দন
জ্বলাল জ্বই আছে।

হুৰ্বাসা—ওঁ। বুজিছো। নিষ্ঠুৰ সমাজ। তহুৱে আজি
হুৰ্বাসাৰ বাক্য লঙ্ঘন কৰি নিজৰ বিপদক মাটি
আনিছ। বিনা দোষত সতী নাৰীৰ ওপৰত অত্যা-
চাৰ কৰি হুৰ্বাসাক অপমান কৰিছ। এয়েই

তহঁতৰ ধৰ্ম্ম । কিন্তু মনত বাখিবি মই ছৰ্কাঁসা ।
 তহঁতৰ এই কু কৰ্ম্মৰ পৰিণাম ভোগ কৰিব লাগিব ।
 ধ্বংস—ধ্বংস কৰিম এই নিষ্ঠুৰ সমাজ । (প্ৰেহান)
 উমাকান্তি—যোৱা দেব ! সকলো মোৰ ভাগ্যৰ লিখন ।
 জটীল উঠ সোণ ।

জটীল—(সোৱাৰ পৰা উঠি) আই—আই । নাৰায়ণ
 ক'লৈ গল ? নাৰায়ণে মোৰ মুখত ধৰি আশীৰ্ব্বাদ
 কৰিছে ।

উমাকান্তি—নাৰায়ণক কেনেকৈ দেখিলি ?

জটীল—মই ভালকৈ দেখিছো আই । নাৰায়ণ বৰ সুন্দৰ
 দেখিবলৈয়ো সুন্দৰ ; কথা বিলাকো বৰ মধুৰ ।

উমাকান্তি—তেন্তে সেই নাৰায়ণক এবাৰ মাতচোন জটীল !

জটীল—জুতি—

জয় নাৰায়ণ পতিত পাবন
 বিশ্ব বিনাশজ নিখিল বঞ্জন
 জয় লক্ষ্মী বিমোহন সত্য নান
 দৈত্য দৰ্প বিনাশিনী
 নাৰায়ণ, নাৰায়ণ
 নাৰায়ণ নাৰায়ণ ।

চতুৰ্থ দৃশ্য

স্থান—উদ্যান

(চিত্তাম্বর—হৰ্জয়সিংহ)

হৰ্জয়সিংহ—স্মৃতি ! স্মৃতি ! স্মৃতি ! অশান্তি ঘোৰ অশান্তি ।

চাৰিওফালে অশান্তিৰ জুই জলি উঠিছে । অবন্তীত আজি বন্তী নাই । মাক্ষৰত আজি শিশাচৰ তাতব নৃত্য চলিছে । সিংহাসন ! ই সিংহাসন নহয় । একুৰা জুই । সেই জুইৰ ওপৰত বহি নীৰবে চকুৰ আগত স্মৃতি হৰ্ষৰ' ছবি দেখিব লাগিছো । (অলপ বৈ) উঃ । মই কি কৰিলো ? (হঠাৎ উত্তেজিতহৈ) উমা ! উমা ! মোৰ স্নেহৰ উমা—আনন্দৰ উমা ক'লে গলি ? আহ—গুছি আহ অবন্তীৰ লক্ষ্মী । মই মনৰ উত্তেজনাতে সমাজৰ কঠোৰ বান্ধনত পৰি তোক নিৰ্বাসিত কৰিলো ।

(চন্দ্রাৰ প্ৰৱেশ)

চন্দ্রা—মহাৰাজ !

হৰ্জয়সিংহ—কোন—বাণী ? বোৱা গুছি বোৱা । মোৰ কুললক্ষ্মী আই নিৰ্ম্মম আচাৰত অবন্তীৰ পৰা গুছি গৈছে । অবন্তীৰ কোনো নাই । শূন্য—শূন্য সকলো শূন্য । কোনো নাই, নীৰব, নিস্তব্ধ ।

চন্দ্রা—আপোনাৰ কি হৈছে ? অলপ শান্ত হওক ।

হৰ্জয়সিংহ :—নোৱাৰো চন্দ্রা । মোৰ উমাৰ স্মৃতি চকুৰ

আগত ভাৰ্হি উঠিছে। সৌদা—সেৱা [লব
দ্বাৰি অলপ দূৰত্বে থমকি বয়]

চন্দ্ৰা :—[বজাক গধায়াৰি ধৰি] মহাৰাজ ! মহাৰাজ !

ভগবান ! ইকি কৰিলা প্ৰভু !

হুৰ্জয়সিংহ :—উমাক পালানে চন্দ্ৰা ?

[ভাগীৰথ আহি হুৰ্জয়সিংহক অভিবাদন জনায়]

ভাগীৰথ :—মহাৰাজ ! গোৰাজ মহাপ্ৰভুৰ আশ্ৰমত বধ জাওব
ঘটনা হৈছে। বল্লভসেনৰ ভায়েক বণৰীষ আৰু
গৌগীকান্ত আহি আশ্ৰমৰ সেৱক অময়ানন্দক বন্দী
কৰি লৈ গল।

হুৰ্জয়সিংহ :—সুসংবাদ—সুসংবাদ।

চন্দ্ৰা :—বৰ সুন্দৰ হৈছে। অময়ানন্দৰ কু-চক্ৰান্তত মোৰ
উমা আজি নিৰ্বাসিতা। কেৱল তাৰ কাৰণেই
আজি অবন্তীৰাজ্যত অশান্তিৰ জুই অলি ৰাজ্যৰ
হানি হৈছে।

ভাগীৰথ :—ভুল বুজিছে ৰাণী।

চন্দ্ৰা :—ভুল নহয় সম্পূৰ্ণ সত্য। স্বাৰ্থত অন্ধ হৈ আজি
অময়ানন্দই সৃষ্টিৰ বুকত জীৱন্ত শিলাচ ৰূপে ঠিয়
দিছে। নিজৰ জন্মভূমিক আশান কৰিবলৈ উদ্বৃত্ত
হৈছে। এই কু অতিসন্ধিৰ দ্বাৰাই অন্ধকাৰ লক্ষ্যৰ
পথত উজ্জল পোহৰ জ্বলি ধৰিবলৈ প্ৰধান সহায়
হৈছে। কিন্তু সাবধান ! এই বড়বড় ব্যৰ্থ

কবিবলৈ প্রধান অঙ্গ মোৰ হাতত আছে।

চুৰ্জয়সিংহ :—নহয় বাণী। গোবাল প্ৰকুৰ আশ্ৰম শত
সাধনাৰ মহাতীৰ্থ শাস্ত্ৰিৰ মন্দিৰ। সেই মন্দিৰত
আজি দেৱতা নাই। সেই কাৰণেই অময়ানন্দৰ
আজি অৱস্থা শোচনীয় হৈছে।

[বণবীৰৰ প্ৰবেশ]

বণবীৰ :—মিছা এটা ধাৰণাত সত্য কৰি গঢ়ি তোলা
নিতান্তই অস্তায় হৈছে স্বৰ্গদেৱ। এই পুণ্য ভূমি
অবন্তীৰ কুকৃত অময়ানন্দই ধ্বংস যন্ত্ৰৰ সৃষ্টি কৰিছে।
শুনা শুনা মহাৰাজ ! তুমিয়েইনে সেই সাৰ্বভৌম
অবন্তীৰ সম্ৰাট চুৰ্জয়সিংহ ? নে কোনো মূৰ্ত্তিমান
পিলাচ ? আশ্ৰমত আজি ধৰ্ম্ম শাস্ত্ৰৰ আলোচনাৰ
ঠাইত চলিছে নাৰীৰ সতীত্ব হৰণ মদপীৰ নৃত্য।
চকুৰ আগত এনে পাশৰিক অত্যাচাৰ কোনো
মানুহেই সহ্য কৰিব নোৱাৰে। গতিকে পাপীষ্ঠক
বন্দী কৰা হৈছে।

চুৰ্জয়সিংহ :—অময়ানন্দৰ বিৰুদ্ধে আক এটা কথাও নকৰি।
মই জানো বল্লভসেনে সিংহাসনৰ লে ভত বড়যন্ত্ৰত
লিপ্ত হোৱাৰ প্ৰতিদান পাইছে আজি কৰাগাৰ।
সেই বল্লভসেনেৰে ভাতৃ তই। কাৰ আদেশত তই
অময়ানন্দক বন্দী কৰিলি ?

বণবীৰ :—জম্ভুনি, মাৰ্ভৰ আদেশত।

হুজুয়সিংহ :—কি কলি ?

চন্দ্ৰা :—বক্তব্যে মাড়ভক্ত কুমার । যোরা কৰ্তব্যে অমু-
বোধত সেই হাহাঁকাৰ পূৰ্ণ অবস্থায় বুকত শান্তি
প্ৰতিষ্ঠা কৰিবলৈ দৌৰি যোৱা ।

ভাগীৰথ :—সকলো মিছা কথা মহাৰাজ । সকলো মিছা ।

হুজুয়সিংহ :—দুষ্ট হ কুলাঙ্গাৰ ।

ভাগীৰথ :—অবস্থায় দেৱীয়ে আজি লক্ষ্য হাৰা হৈ পথ
ভ্ৰষ্ট পথিকৰ দৰে ঘূৰি ফুৰিছে । অবস্থায় প্ৰজাই
আজি অশান্তিত আৰ্ত্তনাদ কৰি উঠিছে । কিন্তু ইয়াৰ
প্ৰতিকাৰ ক'ত ?

হুজুয়সিংহ :—বক্তব্যে আবশ্যক নাই । অতি নীজে অময়ান-
ন্দক মুক্তি দিয়া ।

ভাগীৰথ :—হয় মহাৰাজ ! অময়ানন্দৰ অভাবত আশ্ৰম
একেবাৰেই বসাতললৈ গল ।

ৰণবীৰ :—আক অময়ানন্দৰ লগত তয়ো বসাতললৈ যা ।

[ভাগীৰথক পদাঘাট কৰি বেগে প্ৰস্থান]

হুজুয়সিংহ :—ইমান স্পৰ্দ্ধা । কোন আহ ! কোন আহ !
এই ৰাজজোহী ৰণবীৰক বন্দী কৰ । আত নীজে
অময়ানন্দক কাৰাগাৰৰ পৰা মুক্ত কৰ ।

[বেগে প্ৰস্থান, পিছে পিছে ভাগীৰথৰ প্ৰস্থান]

চন্দ্ৰা :—অময়ানন্দ ! তোৰ এই কৃতঘ্নতাৰ পৈশাচিক
অভিনয় দেখি মোৰ কোমল মিশ্ৰল হৃদয়ত আজি
হিংসাৰ জুই জলি উঠিছে । [প্ৰস্থান]

পঞ্চম দৃশ্য

স্থান—অরণ্য

সময়—দুপৰি

[পাহাড়ী লবা ছোৱালী বিলাকে হাতত ধনু শব লৈ লবি
আছে আৰু নাচি নাচি গান গায়]

সকলোৱে :— গীত—

বনৰ হৰিণ আমি সদায় ধৰিম
আমাৰ লগত বাখি মৰম কৰিম

পিক্কাৰ ফুলৰ মালা

শিকাম অলেখ খেলা

একেলগে নচি বাগি সকাই উমলিম।

বিণু :—আজি আমাৰ পৰবৰ দিন। তই পাহৰিলোনে কি ?
কালি আমাৰ চিকাৰী বজাই কৈছিল ; মোৰ হলে
মনত আছে।

জিহু :—হয় ; ঠিক কথা। মই পাহৰিছিলো ; বাক
আমাৰ এই পৰবৰ্ত্ত কি কি হ'ব বিণু ?

বিণু :—বহুত হ'ব ; নাচ, গান, খেল, খেমাৰি আৰু যেন
ক'ত কি কৰিব হ'ব ; তই দেখিলে আচৰিত হ'বি।

জিহু :—ময়ো সঁচিম দেই জিহু। তই ৰাজনা বজাবি,
বিণুৱে গান গাব আৰু মই নাচিম।

বিণু :—(হঠাৎ দূৰলৈ লক কৰি) সোঁতটো গছ পোৱালী
আহ। বেগাই বাওঁ বৰোঁটৈ।

জিহ্ন—বিহ্ন :—ক'ত ? ক'ত ? (সকলো লবি গুছি যায়)

(উম্মাদীনি বেশে উম্মাকান্তিৰ প্ৰৱেশ লগত জটীল)

উম্মাকান্তি :—কোনে মাতে ? কোনে মাতে ? (চাৰিও ফালে চাই)

এই জন হীন স্থানত কাৰ সেই কণ্ঠস্বৰ ? নাই কোনো নাই । এই অভিশপ্ত জীৱন লৈ লক্ষ্য হীন ধুমকেতুৰ দৰে এখন বিৰাট বিশ্বত দৌৰি ফুৰিছো, কিন্তু এই অভা-
গিনীৰ কল্যাণ নহল । যত্নাক আলিঙ্গন কৰি পূৰ্ণ
উৎসাহে দৌৰি আহিছো নিষ্ঠুৰ অদৃষ্টই মোৰ সেই
কৰ্ত্তব্যত বাধা দি শাস্তিৰ অবসান ঘটাইছে ?

জটীল :—আই ! চোৱাচোন । সৌৰিলাক হৰিণা পোৱালীয়ে
কেনেকৈ আনন্দত জপিয়াই ফুৰিছে ।

উম্মাকান্তি :—সোণ ! সিহঁত বেই জীৱন সুখী । সিহঁতে
নিচিন্তমানে আনন্দত মতলীয়া হৈ নাহি ফুৰিছে ।

(হঠাৎ বিগু, জিহ্ন, আৰু বিহ্ন দৌৰি আহে)

বিগু :—সোঁটো এই কালে আহিছে ।

জিহ্ন—(উম্মাক দেখি) ই কি ?

(সকলোৱে একেধৰে উম্মাক কালে চাই থাকে)

বিগু :—নিশ্চয় দেৱী ।

জিহ্ন :—(উম্মাক) কোৱাঁ কোন ভূমি ?

উম্মাকান্তি :—(নীৰৱ)

জিহ্ন :—ৰাৱাজ কিয় দেৱী ? এইজন কাৰ লগা ?

উমাকান্তি :—নিষ্ঠুর মানুষহব। সভ্যতার পোহবত জিলিকনি
পৰি এনে অৱস্থা হৈছে।

বিণু :—কি হৈছে ?

উমাকান্তি :—তোমালোক কোন ?

বিষ্ণু, জিষ্ণু, বিণু : আমি ? (তিনিয়ো হাতত 'ধৰাধৰিকৈ'
উমাব চাৰিও ফালে ঘূৰি ঘূৰি গান গাই নাছে)
(গান)

বনৰ মানুহ আমি বনত থাকো

বনৰ হৰিণ খৰি সদাই নাচো

বনৰ চৰাইৰ মাতত সুৰ মিলাই

একেলগে গান গাওঁ হেপাহ পলাই

জুৰিতিৰ চিঞৰে

মন-প্ৰাণজুৰে

নাছি নাছি ঘূৰি ফুৰো অনাই বনাই।

(উমাক ও জটীলক তিনিয়ো মাজত লৈ নাছি নাছি গান
গায় গুছি যায়)

৬ষ্ঠ দৃশ্য

কাৰাগাৰ

(ব্ৰহ্মসেন কাৰাগাৰত আবদ্ধ ক্ষীণ দেহ চুলি আউল বাউল
ওচৰতে দুটা সৈতে শুই থাকে)

বল্লভসেন :—কাল চক্ৰত আজি মই বন্দী। উঃ মানুহে স্বার্থৰ
বশবৰ্ত্তী হৈ ইমান হীন কাম কৰিব পাৰে। ইও কি
সম্ভৱ ? তেন্তে মানুহ আৰু পশুৰ প্ৰাৰ্থক্য কত ? এয়েই
সংসাৰ ? এয়েই সংসাৰৰ নীতি। স্বার্থত অন্ধ হৈ আজি
মানুহে মানুহৰ তেজ খাবলৈ আগ বাঢ়িছে। ভগবান !
ক'ত তোমাৰ সৰ্ব্ব শক্তিমান নামৰ সাৰ্থকতা ! তোমাৰ
সৃষ্টিৰাজ্যত ইমান অভ্যাচাৰ তথাপি তুমি নোৱৰ !
(লাহে লাহে গোপীকান্ত সোমাই আহে। শুই থকা সৈন্ত
দুটাৰ নাকত ঔষধ দিয়ে ॥)

গোপীকান্ত :—নিচিন্ত মনে শুই থাক। কোনো ভয়
নাই।

বল্লভসেন :—কোন ?

গোপীকান্ত :—সেনাপতি ডাঙৰীয়া ভয় নকৰিব। মই
গোপীকান্ত আপোনাক কাৰাগাৰৰ পৰা মুক্ত কৰিবৰ
কাৰণে ইমান গভীৰ ৰাতি ছদ্মবেশ ধৰি ইয়ালৈ
আহিছো।

বল্লভসেন :—(আচৰিত হৈ) গোপীকান্ত ?

গোপীকান্ত :—হয় সেনাপতি, মই গোপীকান্ত।

বল্লভসেন :—তুমি কেনেকৈ ইয়ালৈ আহিলা ?

গোপীকান্ত :—সৈনিকৰ পোষ্টাক শিকি নগৰ বন্ধকৰ চকুত
ধূলি দি এই যিনি পালোহি। ইয়াত থকা সৈন্ত
দুটাকো নাকত ঔষধ দি নিচিন্ত হৈ আছো।

বল্লভসেন :—যোক কেনেকৈ যুক্ত কৰিব। গোপীকান্ত ?

গোপীকান্ত :—যোব জীৱন সিয়ো আপোনাক যুক্ত কৰিম।

কোনো চিন্তা নকৰিব। সৈনিকৰ পোচাক পিন্ধি
স্বকলমে ছয়ো বাহিৰ হৈ যাব পাৰিম। আইদেউ
এতিয়া শত্ৰুৰ আশ্রয়ত আছে; আপোনাক যুক্ত
নকৰিলে বিদ্রোহীৰ অভিযাচৰত মোটেই অবতীৰ্ণৰাজ্য
ধ্বংস হব।

বল্লভসেন :—তেহে ?

গোপীকান্ত :—পলমৰ আৱশ্যক নাই। আহক (কাৰাগাৰৰ
হুৱাব খোলে, বল্লভসেন বাহিৰ হৈ আছে) এই
লঙক সৈনিকৰ পোচাক।

(বল্লভসেনে নিজৰ কাপোৰ খুলি সৈন্যৰ কাপোৰ পিন্ধে)

গোপীকান্ত :—কাৰ্য্যসিদ্ধি। [উভয়েৰে প্ৰস্থান]

১ম সৈন্য :—[টোপনিত] বকচিচ বহুত পাম বহুত পাম।

[অনন্ত বামৰ প্ৰৱেশ]

অনন্তবাম :—সৈনিক ! সৈনিক ! ইকি ! কোনো সান
স্বৰ নাই। [ইফালে সিফালে চাই কাৰাগাৰৰ
হুৱাব খোলা দেখি আচৰিত হৈ] বন্দী কলৈ গল ?
সৈনিক [২য় সৈনিকৰ গাত হেচি দি] উঠ।

২য় সৈনিক :—বৰি 'অ' মই এটা সপোন দেখিছিলো।

[লবালবিকৈ উঠি চকু মুখ মোহাৰি অনন্তবামৰ ফালে
চাই থাকে]

অনন্তবাসী :—কি চাইছ ? বন্দী কলৈ গল ?

২য় সৈনিক :—দেউতা ! এতিয়াই আছিল নহয় । মই
আপুনি অহাৰ লগে লগেই গুইছিলো । চিল মিল
টোপনিভ এটা সপোন দেখোতেই আপুনি আহি
মোক মাতিছে ।

অনন্তবাসী :—তহঁতক শুবৰ কাৰণে ইয়াত বধা হৈছিল ?
বন্দী কলৈ গল সত্য কথা ক ?

২য় সৈনিক :—নাজানো দেউতা ; আপোনাৰ চৰণ চুই
কৈছো ; সমূলি নাজানো ।

[অনন্ত বাসীৰ ভৱিত ধৰে]

অনন্তবাসী [পদাঘাত কৰি] দূৰ হ বেইমান ।

[২য় সৈনিকে ভয়ত কপিৰলৈ ধৰে]

২য় সৈনিক :—[হাত জোৰ কৰি] অধমৰ পাত দোষ নাই
দেউতা । কিবা মাত্ৰ মন্ত্ৰৰ বলতহে পলাই গল ।

অনন্তবাসী :—মনে মনে থাক কুকুৰ [মাৰিবলৈ খেদি
যায় ; ২য় সৈনিক লৰি গৈ হঠাৎ ১য় সৈনিকৰ
গাত উজুটি খাই পৰে]

১য় সৈনিক :—[চিঞৰ মাৰি উঠি] কি ও এইটো ?

[২য় সৈনিকক গৰা মাৰি ধৰে] চোৰ চোৰ ।

অনন্তবাসী ধবদধাৰ গগুগোল বন্ধ কৰ ।

১য় ও ২য় সৈনিক :—দেউতা ! দেউতা ! [ভয়ত কপিৰলৈ
ধৰে]

অনন্তরাম :—তহঁতৰ কৰ্ত্তব্যবোধ হীনতাত বন্দী পলাই
গৈছে। ইয়াৰ উপযুক্ত শাস্তি ভোগ কৰিব লাগিব।
যা এই মুহূৰ্ত্তেই বন্দীক বিচাৰি লৈ আহ। যদি
কামত গাকিলি কৰ তেন্তে তহঁতৰ শাস্তি প্ৰাণদণ্ড।

[সৈনিক ছটাই সোৱা কৰি গুছি যায়]

অনন্তরাম :—চক্ৰান্ত ঘোৰ চক্ৰান্ত। এই চক্ৰান্তৰ মূল
নষ্ট কৰিব নোৱাৰিলে মোৰ সকলো চেষ্টা ব্যৰ্থ হ'ব।
এফালে অবস্থীৰাজ্যৰ উত্তৰাধিকাৰিণী উমাৰ জীৱন
আনফালে মোৰ সি হাসন লাভৰ আকাঙ্ক্ষা। এফালে
ঘোৰ সন্দেহ আনফালে আনন্দৰ ভিলিকনি।
[অলপ সময় চাৰিও ফালে চাই] নহয় নহয়; ধৰ্ম্ম
পথ অৰলম্বন কৰিলে কাৰ্য্য সিদ্ধি নহয়। সন্মুখত
ঐতিহাসৰ ঢবি জ্বলি উঠিছে। কৰ্ত্তব্যই মোক
চিঞৰি মাটিছে। সোৱা সোৱা।

[দৌৰি গুহান

সপ্তম দৃশ্য

স্থান—জপলুৰ ঘৰ

সময়—ৰাতিপুৱা

[জপলুৱে একান্তমনে ধনু কাড় সজাত ব্যস্ত থাকে]

জপলু :— এইখন ধনু মোৰ পোনাক দিম। সি অতি কম

সময়ৰ ভিতৰতে বৰ ভাল চিকাৰী হ'ব। লৰাকণ
দেখি বৰ মৰম লাগে। এনে সুলভ লৰাকণকো
কোন সতে হাবিত এৰি থৈ গল বোপাই।

[জটীল লৰি আহি জপলুৰ সন্মুখত ঠিয় হয়]

জটীল :—বনৰ ককা! এইখন কাক দিবা?

জপলু :—মইনা! এইখন ধনু ভোমাৰ কাৰণেই কৰিছো।
আমাৰ বিহু, জিহু আৰু বিণু দৰে হাবিত হৰিণ
ধৰিব পাৰিবা। এতিয়া কি খালা মইনা? [থুটবিত
ধৰি লবাই দিয়ে]

জটীল :—মই জলপান খালো বনৰ ককা। আইয়ে হলে
একো নাখালে।

(বিহু, জিহু আৰু বিণু লৰি আহি জটীলৰ হাতত
ধৰি নাচিবলৈ ধৰিলে)

বিহু :—জটীল এটা গান গা ভাই।

জটীল :—মই গান গাব নাজানো নহয়। মোকনো
শিকাওতা মানুহ কোন আছে?

জপলু :—ভইতে জটীলক লগত লৈ ফুৰিবি। সদাই একে
লগে চিকাৰলৈ যাবি দেই।

(উমাকান্তিৰ প্ৰৱেশ)

উমাকান্তি :—সোণ! আজি তই একো নোখোৱাকৈ
কিয় আহিলি?

জটীল :—আই মই একো নাখাও ।

উমাকান্তি :—কিয় ?

জটীল :—নাৰায়ণৰ পূজা শেষ কৰিছে খাম ।

উমাকান্তি :—নাৰায়ণে জামো তোক চিনি পায় ?

জটীল :—নিশ্চয় পায় । ভেওঁ মোক বৰ মৰম কৰে আই ।

জপলু :—আই উমা ! ইমান দিনে তোমাৰ পৰিচয় নিদিলা ।

কিষ্ক :—আজি তুমি সচা কথা কবই না। ব। কোৱ

তোমাৰ পিতা কোন ?

উমাকান্তি :—সোণ ! তই বা বীৰুহন্তৰ লগত ধেমালি
কৰগৈ । (বীৰু, জিৰু, বিণু আৰু জটীলৰ প্ৰস্থান)

উঃ ! (হুমুনিয়াহ পেলাই) সুধিছে যেতিয়া কও ।

মোৰ দুৰ্ভাগ্য ! পিতা মোৰ অবন্তীৰ সম্ভাট ।

জপলু :—(আচৰিত হৈ) কি ! তুমি অবন্তীৰ ৰাজকন্যা ?

উমাকান্তি :—(চকুলো টুকি) হতভাগিনী উমা ।

জপলু :—ভেসে এনে হীন অৱস্থা কিয় ?

উমাকান্তি :—ভাগ্যৰ লিখন । দুৰ্বাসাৰ বৰত এই পোনাকন
জন্ম হল । সেই দোবতেই সমাজৰ কঠোৰ
বাঞ্ছনাত পৰি পিতাই নিৰ্বাসিত কৰিছে ।

জপলু :—নিৰ্বাসিত কৰিছে এজনী নিৰ্দোষী নাৰী ?

আচৰিত কথা ! (উমাক গবামাৰি ধৰি) আই

উমা ! তুমি ৰাজকন্যা হৈ আজি এই অৱস্থাত

বৰত থাকি কিমান কষ্ট ভোগ কৰিছা ?

উমাকান্তি :- আৰ্য্য আৰু অনাৰ্য্যৰ মাজত পাৰ্থক্য ক'ও, দেখিলে ? যি আৰ্য্যই নিজক শিকিও, আনি বুলি নিজকে গৌৰৱ জ্ঞান কৰি অনাৰ্য্যক তুচ্ছ জ্ঞান কৰে, যিহেতু সেই অনাৰ্য্যৰ কাৰ্য্য কলাপত আজি আৰ্য্যৰ ৰূপ অন্ধকাৰত বিলীন হৈ গৈছে। কোনে কয় আপুনি অনাৰ্য্য পাছাডী ? প্রকৃত আৰ্য্য আপুনি। আপুনি দেহতুল্য। তুচ্ছ ধন সম্পত্তিৰ লালমাত উদ্ভৱ হৈ, আৰ্য্য সমাজৰ অন্ধ বিশ্বাস ভুল ধাৰণাক আকোৱালি ধৰি যি এনে জঘন্য কামক প্ৰত্নয় দিয়ে সি হীনতাকৈয়ো হীন।

জপলু :- ঠিক কৈছা আই। আমালোকৰ অন্তৰ সদায় পৱিত্ৰ। কিন্তু আমি শিকাব পৰা বহুত দূৰত। ধন সম্পত্তি আৰু ভাল ঘৰবাৰী নোহোৱাৰ কাৰণেই আৰ্য্যসকলে সদায় হেয় জ্ঞান কৰে।

উমাকান্তি :- কিন্তু এনে নিয়ম সদায় থাকিব নোৱাৰে।

জপলু :- তোমাৰ নিৰ্বাসনৰ পিচত দুৰ্বাসাক পাইছিলানে ?

উমাকান্তি :- দুৰ্বাসাৰ আশীৰ্বাদৰ বাহিৰে অলপ একো নাই। (দুৰত উল্লেখৰ শব্দ শুনি) ই কিহেৰ শব্দ ?

জপলু :- বোধকৰো কোনো খৰি বুলি আহিছে।

(দুৰ্বাসাৰ প্ৰৱেশ)

দুৰ্বাসা :- খৰি হৈছে খৰি হৈছে খৰি হৈছে। আই নাই কোনো খৰি নাই। অনেকখান খৰি খৰি কৰিছে।

কিন্তু ছৰ্ব্বাসাই এইবাৰ ক্ষমা নকৰে। অভিলাপত সেই অবস্ৰীৰাজ্য ভগ্নভূত কৰিম। (হঠাৎ ত্ৰিশূল ডাঙি) জ্ঞান হীন অবস্ৰীৰাজ! তোৰ এইবাৰ পৰিত্ৰাণ নহব।

উমা, জপলু :—প্ৰণাম চৰণে, (ছৰ্ব্বাসাক সেৱা কৰে) ।

ছৰ্ব্বাসা :—উমা সতী বমনী। হুং নকৰিব; তোমাৰ মঙ্গল হব। যোৱা জপলু, তোমালোকে অবস্ৰী-ৰাজ্যলৈ গৈ অবস্ৰী সম্ৰাটক ধৰি লৈ আহ। তাৰ পিচত মই ব্ৰহ্ম শক্তিয়ে তাক ধ্বংস কৰিম। যোৱা তোমাৰ শিষ্য সকলক লৈ যুদ্ধ আয়োজন কৰা।

[প্ৰস্থান]

জপলু :—ঠিক কথা। বিনা দোষত সতী কন্যাক নিৰ্ব্বাসন দিছে। ইয়াৰ প্ৰতিশোধ লব লাগিব। অগ্নাৱৰ প্ৰতিকাৰ অগ্নায়েবে কৰিব লাগিব। ভক্তিৰ আৱণ্টক নাই।

(বিলু, কিলু, বিণু, আৰু জটিল প্ৰৱেশ)

জটিল :—আই! এতিয়া কোন আহিছিল?

উমাকান্তি :—মোৰ কলঙ্কৰ নৃসিং কৰ্ত্তা এজন আৰি।

জটিল :—অ' সেই ঋষি।

জপলু :—আহা উমা! আমি কৰ্ত্তব্যত আগ বাগোঁগৈ।

(সকলোৱে প্ৰস্থান)

তৃতীয় অঙ্ক

প্রথম দৃশ্য

স্থান—বল্লভসেনৰ ঘৰ

সময়—আবেলি

(মনোমায়াই একান্ত মনে বহি এখন কিতাপ পঢ়ি থাকে)

মনোমায়া :—(অকলে) কিতাপ বিলাকত কেৱল একেটা কথাকে বাবে বাবে লিখি থাকে। সেই সকল কালতে পঢ়া প্ৰথমে আখৰ শিকা কিতাপ খনতে লিখা আছে “গুরু জনক ভক্তি কৰিবা, চোৱৰ চহকী নাই, পতি পৰম গুৰু, কাকো হিংসা নকৰিবা। কিন্তু এতিয়া এই জ্ঞানী সমাজত তাৰ বিপৰীত ঘটছে কিয় ? উঃ। বেছেৰী উমাৰ কথা মনত পৰিলে অস্থৰ শুকাই যায়। এতিয়া তাই ক’ত আছে ; কি কৰিছে কোনে জানে ? বিনা দোষত সেই সতী লক্ষ্মীক কষ্ট দিছা কিয় প্ৰভু ?

(বল্লভসেন মনে মনে আহি মনোমায়্যৰ লুই চকু পিচকালৰ পৰা জপাই ধৰে।)

মনোমায়া :—কোন ?

বল্লভসেন :—(নিমাত)

মনোমায়া :—মই কিন্তু চিনিচো।

বল্লভসেন :—(নিমাত)

মনোমায়া :—(বল্লভসেনৰ আকুলিত প্ৰচণ্ড ভিত্তি হাবি

দি) এতিয়া কেনে মজা?

বল্লভসেন :—(হাত চকুৰ পৰা এক্সাই) উ-হ-হ ! সুকোমল
গোলাপ ফুল যে কাইটৰ মাজত হে থাকে, মই
এতিয়াহে ভাবি পাইছোঁ।

মনোমায়ী :—কাইটৰ মাজত মই নাই। আপুনিহে আছে।

বল্লভসেন :—মইহে আছোঁ ?

মনোমায়ী :—নিশ্চয় ! মানুহ হত্যা কৰাৰ অন্ত আপোনাৰ
হাতত আছে।

বল্লভসেন :—ই বিবাক্ত বস্তু নহয় মনো, শত্ৰু দমন কৰি
শান্তি প্রতিষ্ঠা কৰাৰ এটা ঔষধ মাত্ৰ।

মনোমায়ী :—শান্তি প্রতিষ্ঠা কৰিবলৈ যাওতেই কিছুমান
নিৰ্দোষী মানুহে জীৱন শেষ কৰিব লগাত পৰে।

বল্লভসেন :—ভগবানক তুষ্ট কৰোতে যেনেকৈ বলী দিয়াৰ
প্ৰয়োজন, ঠিক অভ্যাচারীক দমন, কৰোতেও নিৰ্দোষীৰ
প্ৰাণ নাশৰ আৱশ্যক। এই কাৰণে এনে কামত
কোনো পাপ নহয় !

মনোমায়ী :—মই এইটো কেতিয়াও স্বীকাৰ কৰিব নোখোজো
শত্ৰুক মিত্ৰতাৰে আৱদ্ধ কৰাটোহে ন্যায়সঙ্গত যুক্তি।

বল্লভসেন :—তোমালোক তিব্বাত মানুহে কি জানিবা ?
বান্ধৰে কি নাৰিকলৰ মোৰ কুৰুৱা ?

মনোমায়ী :—ঠিক কথা কৈছে। সেই কাৰণেই বান্ধ-কল
উমাৰ এনে অৱস্থা হৈছে।

বল্লভসেনঃ—ভোম্বাৰ লগত নোৱাৰি। আজি বাহু-কথা
 . . . উমাৰ প্ৰতি কৰা অবিচাৰৰ কাৰণেই মই বাহুজোৰ
 আচৰণ কৰিছো। এই সুবিধাৰ আশ্ৰয় লৈ ভণ্ড-
 তপস্বী ভমনোমায়ীই সেনাপতি অনন্তৰামৰ সৈত যোগ
 হৈ বজাৰ বিক্ৰমে গোপন বড়যন্ত্ৰ কৰিছে। কিন্তু
 মনোমায়ী থিক জানিবা এই বিজোহী দলক দমন
 নকৰিলে অবস্ৰীৰ মুখৰ সপোন অতি সোনকালেই
 ভাগি যাব।

মনোমায়ীঃ—ই অতি সচা কথা। কিন্তু—আপোনাৰ লগত
 যে মানুহ বৰ কম। কাৰাগাৰৰ পলাই অহাৰ পিচত
 চোৰাং চোৱাই আপোনাক বিচাৰি ফুৰিছে।

বল্লভসেনঃ—হওক কম; তথাপি বল্লভসেনে সিহঁতক এই
 অসং কামত আগবঢ়াত প্ৰত্যেক মুহূৰ্ত্ততেই বাধা
 দিব। মোক চোৰাং চোৱাই কি ধৰিব। সিহঁতক
 মই উপযুক্ত পুৰস্কাৰ দি মোৰ হাতত দাৰি থৈছো।
 [নেপথ্যত গগুগোল ও মাৰ ধব শব্দ হয়]

মনোমায়ীঃ—[আচৰিত হৈ] কিহৰ গগুগোল?

বল্লভসেনঃ—[ভালকৈ কাণ দি] ভীষণ গগুগোল আৰম্ভ
 হৈছে।

[এটা সৈনিক জৰি আহে]

সৈনিকঃ—[কিছু দূৰত পৰি] সেনাপতি, সেনাপতি!

বল্লভসেনঃ—[কিছু দূৰত পৰি] সেনাপতি, সেনাপতি!

সৈ গল। অনেক চেষ্টা কৰিয়ো বন্ধা কৰিব নোৱা-
ৰিলে।। বিপক্ষদলৰ সৈন্য বেছি খকাত বজাৰ
সৈন্য তিষ্ঠিব নোৱাৰি সকলো পলাই গল।

বল্লভসেন :—মহাৰাজক ধৰি নিলে? পুনৰ সংগ্ৰামৰ সৃষ্টি
হল। মনো! তুমি অন্ত পুৰলৈ যোৱা মই আহিলো।

(সৈনিক আৰু বল্লভসেনৰ প্ৰস্থান)

মনোমায়া : ভগবান! তোমাৰ মহিমা বুজা বৰ টান।
ই কি ক'বলা প্ৰভু! আকৌ অৱাৰ বুকত জুই
জ্বলি উঠিল। (বেগে প্ৰস্থান)

দ্বিতীয় দৃশ্য

স্থান :—যুদ্ধ ক্ষেত্ৰ

(লবি বগবীৰৰ প্ৰবেশ)

বগবীৰ :—নোৱাৰিলো। কোনো মতেই বন্ধা কৰিব
নোৱাৰিলো। ৰাজ সেনা ছিন্ন ভিন্ন। বিজোহীৰ
দলে মহাৰাজক ধৰি লৈ গল। সৈন্য সামন্ত সকলো
পলাল। দাদাও নাই; কি কৰো? ক'লৈ যাও?
কোনে আজি অৱন্তী ৰাজক শত্ৰুৰ হাতৰ পৰা
বন্ধা কৰিব?

(বেগে বল্লভসেন, নবৰত্ন আৰু কিছুমান ৰাজ সৈন্যৰ
প্ৰবেশ)

বল্লভসেন : বণবীৰ ! বণবীৰ ! বেগাই হোৱা, অতঃপুৰত
 বাণী ও লিগিৰী বিলাকক বন্ধা কৰানৈ। শত্ৰু
 যাতে ৰাজ কাৰেঙত প্ৰবেশ কৰিব নোৱাৰে তাৰ
 কাৰণে প্ৰব্যবস্থা কৰিবা। গোপীকান্তৰ লগত সৈন্য
 লামন্ত দি নগৰ বন্ধকৰ ভাৰ দিবা।

(বণবীৰৰ প্ৰস্থান)

[নেপথ্যত “জয় গোঁৰাঙ্গ মহাপ্ৰভুৰ জয়” হিলৈব
 শব্দ হয়]

নববত্ত :—শত্ৰু আহি ওচৰ পালেহি। সাবধান হোৱা।

[হঠাৎ অনন্তবাম, ব্ৰজসিংহ আৰু কিছুমান সৈন্য
 আহি আগুৰি ধৰে]

ব্ৰজসিংহ :—সৈন্যবোৰ আক্ৰমণ কৰ।

বল্লভসেন :—প্ৰবঞ্চক পিৰাচ। অবন্তীৰ বুকত আজি ভই
 পাপ খেলা আয়োজন কৰিহ। অকৃতজ্ঞ দেশদ্রোহী
 এইবাৰ তোৰ পৰিনাম চিন্তা কৰ।

অনন্তবাম : ইমান স্পৰ্দ্ধা। সেই পতিতাৰ প্ৰবোচনাত
 ভোবেই এই দম্ভতাৰ অভিনয়। কুকুৰ ভৃত্য দাস।
 দুৰ হ দুৰ হ।

নববত্ত :—ৰাজকুলৰ চিৰ গোঁৰা এটাক হেয়, দুগুনীয় ভঙ
 তপস্বী পদতলত থৈ ৰাজবংশৰ কলঙ্ক আনিব
 নোখোজে। শুনা শুনা ৰাক্ষস! তোমাৰ এই
 স্পৰ্দ্ধাৰ সীমা পাৰ হৈ গৈছে। কমা নহয়। সৈন্য

বোব ব। কব এই ভণ্ড।

ব্রহ্মসিংহ :—হাঃ হাঃ হাঃ। মুখ যত্নী তোমার বাস্তবৈতিক
বুদ্ধিতকৈ ব্রহ্মসিংহক কুট বুদ্ধি কিমান ভয়কব?
এবাব ভালকৈ চিনি লোৱা।

বল্লভসেন :—অন্তঃকৰণ অ'ল্প বন্ধা কব।

[উঠয়ে বুক কৰি প্ৰস্থান]

[ভাগীৰথৰ ডিঙিত চেপা মাৰি ধৰি এটা সৈন্যই
টানি লৈ আহে, ভাগীৰথে চিঞৰে]

সৈনিক :—কেনে মজা পাইছ? চাও আজি তোৰ গুৰু-
দেৱে কেনেকৈ তোক বন্ধা কৰে?

ভাগীৰথ :—তোৰ বোপাই এৰি দে ঐ। মই মৰিলে
মোৰ লৰা ছোৱালীৰ কি অৱস্থা হব। এৰি দে ঐ
মই তোৰ নিকিনা গোলাম হম ঔ।

সৈনিক :—সেই ভাল খাতিৰ নহৈছে। তই কিনা গোলাম
হলেও চাবণ নাই। নিকিনা গোলাম হলেও চাবণ
নাই। আজি সেনাপতিৰ ওচৰলৈ নিলে ভালকৈ
জলপান এটি খাবলৈ পাবা।

ভাগীৰথ :—তোৰ ভৰিত ধৰিছো, এৰি দে ঐ

সৈনিক :—মুখ বন্ধ কব।

[অমলানন্দ লৰি আজি সৈনিকক বাধা দিয়ে, সৈনিক
লৰ মাৰে]

ভাগীৰথ :—এহু! আজি আপনি বন্ধা লকৰা হলে, মোৰ

কালে পট্ট ইন্দুহেতনে।

অমরানন্দ :—কোনো ভয় নকবিবা। রাজ প্রসারব পদ্য
বাগী ও নিগিষীবিলাক কটল মল?

ভাগীষথ :—না জানো প্রভু।

অমরানন্দ :—তুমি বোহা। বজাক বন্দী কবি থৈ আহিছো
কাবাগাবব ওচবত অন্ধি সাবধানে থাকানৈ।

[ভাগীষথ প্রস্থান]

অমরানন্দ :—আনন্দ—আনন্দ! হা: হা: হা: অবতীর্ণাজ
বন্দী। রাজ সৈন্ত চত্ৰ ভঙ্গ। এক মুহূর্তব ভিতবত
এনে কুট কোশলব দাবা এটা হলস্থলব নৃষ্টি কবিলো
যে রাজ সেনাই তিস্তিব নোরাবি চাবিওকালে পলা-
বলৈ দার্য হল। লোকব দাবাই কার্য সিদ্ধি কবি
সিংহাসন ভাত কবিব এই অমরানন্দই।

[প্রস্থান]

পট পৰিষৰ্ত্তন।

বুদ্ধব একাংশ

[অনন্তধাম আক বরুডসেনে বুদ্ধ কবি আছে]

বরুডসেন :—নিদাকণ যত্না ভোগ কবিব লাগিব। দেশ
কোহী কুলাকার এইগাব তোর সারিগান নাই।

অনন্তবান্ধ :—বিশ্বাস ঘাটক ! জীৱনৰ আশা ত্যাগ কৰ।
সিংহাসনৰ লোভত উদ্ভৱ হৈ সিংহৰ ওচৰত কেব
পাতিছ। আত্ম-সমৰ্পণ কৰ।

বল্লভসেন :—অস্ত্ৰ ধৰ।

[বুক হয় ; অনন্তবান্ধৰ হাতৰ অস্ত্ৰ পৰি যায়।

বল্লভসেনে অনন্তবান্ধৰ ওপৰত জপিয়াই পৰে]

অনন্তবান্ধ :—উঃ ! মোক বন্ধা কৰা ! বন্ধা কৰা।

বল্লভসেন :—পাপীষ্ঠ ! তোক শেষ কৰি অবতীৰ্ণৰ অশান্তি

দূৰ কৰিম। এট চা [বুকত চুৰি মাৰি উঠি আহি]

হাঃ হাঃ হাঃ চমৎকাৰ ! চমৎকাৰ !

[প্রস্থান]

তৃতীয় দৃষ্ট

স্থান—কাৰাগাৰ

(বন্দী—হুৰ্জয়সিংহ)

হুৰ্জয়সিংহ :—প্ৰভু গোৰাক ! কি কৰিলা ! ইয়াকে
কৰিবলৈ তুমি ইমান দিনে অপেক্ষা কৰিছিলি ? মইতো
কোনো পাপ কৰা নাই ; কোনো অন্যায় কৰা
নাই। উঃ ! অবতীৰ্ণ পত্নিৰ আত্ম এই হুৰ্জয়।
মোৰ উদ্ধাৰৰ কাৰণে কি ৰাজ্যত প্ৰজাবিলাকে চেষ্টা
কৰা নাই ? তেওঁ সৈন্ত লামন্ত সকলোৱে মোৰ

বিক্রাচরণ কবিছে? উঃ। পিয়াহত প্রাণ যায়
 পানী—অলপ পানী দিয়া। কোন আছা মোক
 অলপ পানী দিয়া। বহু সকল। ভাই সকল!
 মরমর প্রজা সকল! তোমালোকে মোক অলপ
 পানী দিয়া—আক একো নালাগে! মাত্র এটোপা
 পানী (ক্রমাগত মাত হ্রাস হৈ আছে) নাই?
 কোনো নাই? (অলপ নীবব হয়) অনন্তবাম!
 অনন্তবাম। বিশ্বাস ঘাটক! রাজ্যব লোভত মোক
 বন্দী করিলি! কিন্তু যদি কোনো বকমে মুক্তি
 পাও—(হঠাৎ উত্তেজিত হৈ) তেন্তে তোক টুকুর
 টুকুরকৈ কবি জগতক দেখাম যে বিশ্বাস ঘাটকব
 পরিণাম কি! কিন্তু—অময়ানন্দই কি মোব বন্দীর
 সংবাদ শুনা নাই? নাই,—কোনো নাই। চন্দ্রা
 তোমাব কথা মনত পবিলে শোকত বিহ্বল হও!
 কি কবিম চন্দ্রা—সকলো ছুঁভাগ্য। বাণী! তুমি
 কেনেকৈ দিন অতিবাহিত কবিছা? সংসারত কোনো
 মিত্র নাই—সকলো বিশ্বাস ঘাটক—ঠগ—প্রবঞ্চক।
 (লাহে লাহে সৈনিক বেশে বহুভসেনব প্রবেশ)
 বহুভসেন :—(লাহেকৈ) মহারাজ!

হুজুয়সিংহ :—কোন?

বহুভসেন :—মই—এজন সামান্য সৈনিক।

হুজুয়সিংহ :—পানী আনিছা?

বল্লভসেন :—নাই জনা মহাবাহু । আপুনি এই বৃহৎকৈ
ইয়াৰ পৰা গলাই আঁতৰক ।

হৰ্জয়সিংহ :—কিয় ? তুমি কোন ?

বল্লভসেন :—মই আপোনাৰ সেৱক বল্লভসেন । বাজ্যত
ভীষণ গণ্ডগোল আৰম্ভ হৈছে । মই সকলো গোপনে
শুনি আহিছো যে অমরানন্দই অলপ পিচতে আহি
আপোনাৰ জীৱন শেষ কৰিব ।

হৰ্জয়সিংহ :—অমরানন্দই ? ওহো—মোৰ বিশ্বাস নহয় ।

বল্লভসেন :—এব সত্য । এই বড়বড়ৰ মূল একমাত্ৰ অমরানন্দ ।
লগত সহায়কাৰী আছিল অনন্তৰাম ; এতিয়া অনন্তৰাম
সিপুৰিত । ব্ৰজসিংহৰ যোগ আছে ।

হৰ্জয়সিংহ :—অনন্তৰামৰ মৃত্যু হল ?

বল্লভসেন :—সেই পাৰ্শ্বৰ জীৱন শেষ কৰিলো । এতিয়া
মাত্ৰ বাকী আছে অমরানন্দ আৰু ব্ৰজসিংহ ।

হৰ্জয়সিংহ :—বল্লভসেন ! ভাই ! মই তোমাক অবাক
অনেক কষ্ট দিলো । সকলো এতিয়া বুজিব পাৰিছো ।

বল্লভসেন :—গলম নকৰিব ; আহক (কাৰাগাৰৰ পৰা মুক্ত
কৰে) বন্ধীবিলাক এতিয়া মজলিচত আছে । এই
সুবিধাতে আপুনি এই স্থান পৰিত্যাগ কৰক ।

হৰ্জয়সিংহ :—কিছু তোমাৰ অৱস্থা কি হ'ব ?

বল্লভসেন :—মোৰ কাৰণে হিচাপ নকৰিব ; আপুনি
আপোনাৰ মজল বান্ধা কৰাই আমাৰ কৰ ।

হুজুৰসিংহ :—বল্লভসেন ! তুমি মাগুহ নহয় বেৰতা (বেগে
এস্থান)

বল্লভসেন :—ভগবান ! কাৰ্য্য নিদ্ধি কৰিবা। আজি প্ৰজাৰ
মলমল কাৰণেই সজাটৰ পৰিবৰ্ত্তে যই আহি বন্য
খালত বৃষ পাতিছে।

(হাতত ছুৰি লৈ অমরানন্দ সোমাই আহে)

অমরানন্দ :—(আহোতে আঁহোতে) লাপে—সিংহাসন লাপে
বাজ-সিংহাসন। এই সিংহাসনৰ কাৰণেই অমরানন্দই
কঠোৰ ত্ৰুত পালন কৰি আজি আশাৰ তৃষ্ণাৰ দলিত
ভৰি দিছে। স্বার্থ—স্বার্থই মাগুহৰ একমাত্র ধ্যান
সংসাৰত জীৱ মায়েই স্বার্থৰ বশীভূত। ই কি!
মোৰ হাত কপিছে কিয় ? শ্বিৰ হ অমরানন্দ ধৈৰ্য্য
ধৰ।

(কাৰাগাৰৰ তৃষ্ণাৰ খুলি বল্লভসেনৰ গালৈ ছুৰি
যাবে। কিন্তু ছুৰি বল্লভসেনৰ গাত নপৰি মাটিত
পৰে)

বল্লভসেন :—সাবধান।

অমরানন্দ :—ই কি ! বল্লভসেন ! মহাবাজ কলৈ গল ?
বিশ্বাস হাটক তোৰ এই চকুত। বকী—বকী
(বল্লভসেনক নবামাৰি ধৰি সোলাৰ খোজত)

অমরানন্দ :—(অমরানন্দক অকস্মাত পৰে)
মাটিত পৰি যাব। বকী, অমরানন্দক এই স্থান
পৰিভ্ৰমণ কৰিব। (বকী অমরানন্দক)

চতুৰ্থ দৃশ্য

স্থান :—গৌৰাজ আশ্রমৰ একাংশ

[অমরানন্দ আৰু ভাগীৰথ]

অমরানন্দ :—ভূৰ্গা ! ভূৰ্গা ! ভূৰ্গা ! : হুত আগ বাঢ়িলো
আৰু পিচলৈ নাযাও। অনন্তৰামৰ মৃত্যুত যদিও
মোৰ সিংহাসনৰ ছবি সম্মুখত জিলিকি উঠিছে তথাপি
যেন প্ৰাণত এটা ঘোৰ আতঙ্কৰ সৃষ্টি হৈছে।
ইমান কৌশলৰ দ্বাৰা মহাৰাজক বন্দী কৰিলো
সকলো নিষ্ফল হল। এইবাৰ নতুন কৌশল অব-
লম্বন কৰিব লাগিব। মোৰ চিৰদিনৰ লক্ষ্য এই
অবস্থাত সিংহাসন। প্ৰভু মই তোমাৰ চৰণাশ্ৰিত,
তুমি মোক বন্ধা কৰা।

ভাগীৰথ :—প্ৰভু ! কোনো চিন্তা নকৰিব। অনন্তৰাম
অৰিল ভালেই হল : তাৰ পেটত আমাৰ প্ৰতি বৰ
কপট ভাব আছিল। আমি গোবোন্ধপুবলৈ গৈ
তাৰ পাহাড়ীবিলাকৰ লগত বন্ধুত্ব কৰি সিহঁতৰ
পৰা সাহায্য বিচাৰো।

অমরানন্দ :—উত্তম যুক্তি। গৌৰাজ মহাপ্ৰভুৰ কৃপাত
আমাৰ সকলো কাম সিদ্ধি হ'ব। ভাগীৰথ ! তুমি
এটা অতি সোপানীয় কাম কৰিব লাগিব। আমাৰ
এই আন্ত্যক কামতে বাধা নকৰিব। একমাত্ৰ

বল্লভসেনে। তাক খেব কবিলেই আমাৰ
আশাৰ ছুৱাৰ মুকলি হব। [ভাগীৰথক এৰাত
কাঁড় দি] লোৱা এই বিহু কাঁড়। হাবিৰ মাজৰ
পৰা ডালৈ লক্ষ্য কৰি মাৰিব।

ভাগীৰথ :—(কাঁড় লয়) প্ৰভুৰ আশীৰ্বাদত সকলো কাৰ্য্য
সামাধা হব। এটা কথা প্ৰভু। আপোনাৰ ভাগ্য
বৰি উদয় হলে এই নিঃকিনৰ প্ৰতি নাপাহৰিব।
এটা ডাঙৰ পদৰ কাৰণে বৰ আশা কৰিলো।

অমলানন্দ :—তোমাক মই প্ৰধান মন্ত্ৰী পাতিম ভাগীৰথ।
তাৰ কাৰণে চিন্তা নকৰিব। (স্বগতঃ) বাওনাই
আকাশৰ চন্দ্ৰ ধৰিবলৈ বিচাৰে। মোৰ কাৰ্য্য সামাধা
হলেই তোমাৰ আয়ুস বেছি দিন নাথাকিব। ব্ৰজ-
সিংহৰো একে দশাই হব।

(নেপথ্যত “অবন্তী ৰাজৰ জয়”)

ভাগীৰথ :—প্ৰভু! সৰ্বনাশ হল। এতিয়াহে মৰিলো।
ৰজাৰ সেনা এইকালে আহিব লাগিছে।

অমলানন্দ :—মহাৰাজে এতিয়াও মোক ৰাজদ্রোহী বুলি
ভা' নাই।

[হাতত অস্ত্ৰ লৈ ৰাণী ৰজা ছটা, সৈন্য ; আৰু
অগ্নীৰ অগ্নি]

অমলানন্দ :—[উদ্বেগিত হৈছে একেধৰে অমলানন্দৰ দৰে হৈছে
যাকি] পুনৰ ভাৰতীয় অৰ্থৰ অগ্নিৰ অগ্নি।

অমরানন্দ :—ইকি মহাবাহী ? মোৰ এতি ইমান ক
কৰিছে কিয় ?

চন্দ্ৰা :—কেৱল তোমাৰ কুট বুদ্ধিৰ দ্বাৰাই মোৰ উমাক
নিৰ্বালন আৰু তোমাৰ কোণলৰ দ্বাৰাই মহাবাহ
বন্দী হৈছিল।

অমরানন্দ :—মোৰ দ্বাৰাই।

চন্দ্ৰা :—নিশ্চয় তোমাৰ দ্বাৰাই।

বণবীৰ :—ৰাজদ্রোহীক ক্ষমা কৰা অজ্ঞান। মহাবাহ
আদেশত তুমি বন্দী।

অমরানন্দ :—বিনা অপৰাধত মোক বন্দী কৰাৰ কাৰো
ক্ষমতা নাই। মই গৌৰাজ মহাপ্রভু সেৱক। ৰাজ
কাৰ্য্যৰ লগত মোৰ কোনো সন্দ্বন্ধ নাই।

বণবীৰ :—বিখাল আটক ! তই গৌৰাজ প্রভুৰ নামত
কলঙ্ক আনিচি। পাগীঠ। তও ভগবতী হৈ পৰৰ
সৰ্বনাশ কৰিবলৈ উদ্যত হৈছ। নীচ কুলাঙ্গৰ
তোৰ কাৰণেই আজি অবন্তীত অশান্তিৰ সৃষ্টি
হৈছে।

অমরানন্দ :—তেন্তে মোৰ দেহ বন্ধীৰ আৰ্হণ্যক হৈছে।

[বাহী বজায় কেইটামান সৈন্তৰ শব্দ]

চন্দ্ৰা :—ইকি সকলো বড়য়্য ধৰা পৰিছে। ~~এই~~
সৈন্ত কড় পালে।

বণবীৰ :—সৈন্তবোৰ অমরানন্দক বন্দী কৰ।

অমরানন্দ :—অমরানন্দ ইমান দুৰ্জন নহয় যে সহজে
কাৰ্য্য সিদ্ধি কৰিবা। আহা শক্তি পৰীক্ষা কৰা।
[যুদ্ধ কৰি প্রস্থান]

পট পৰিবৰ্তন।

[নেপথ্যত “জয় মহাবাজ দুৰ্জয়সিংহৰ জয়”]

[যুদ্ধ কৰি বল্লভসেন আৰু ব্ৰজসিংহৰ প্ৰবেশ]

ব্ৰজসিংহ :—মোৰ ভাতৃ বধৰ উপযুক্ত পুৰস্কাৰ পাবি।

বল্লভসেন :—তোৰ ক্ষুদ্ৰ শক্তি বল্লভসেনৰ হৃদয়মণীয় শক্তিৰ
সম্মুখত কিমান সময়?

ব্ৰজসিংহ :—বৃথা বাক্য কিবা প্ৰয়োজন।

ধৰ অস্ত্ৰ আত্মবল্লভ কৰ—

অস্ত্ৰ মুখে বীৰত্বৰ দে পৰিচয়।

বল্লভসেন :—বৃথা গৰ্ব ব্ৰজসিংহ।

~~অস্ত্ৰ~~ অস্ত্ৰৰ গুণে অস্ত্ৰে।

বল্লভসেন :—বৃথা জোৰ, অস্ত্ৰবল্লভ।

[যুদ্ধ কৰি প্ৰস্থান]

পঞ্চম দৃশ্য

স্থান—জগন্মুখ ঘৰ।

জটীল আৰু উমাকান্তি

জটীল :—আই ! তুমি এনেকৈ কিয় কান্দি থাকা আই ?

মোৰ বৰ হৃথ লাগে।

উমা :—সোণ ! মই ভাগ্যহীন সেই কাৰণেই তই আজি
এনেদৰে হাবিত থাকিব লগা হৈছে। তোৰ কষ্ট
দেখি কান্দিছো সোণ।

জটীল :—বিণুহতে মোক মোৰ পিতাৰ কথা সোধে।
মই নাজানো বুলি কও। কোৱাচোন আই মোৰ
পিতা কোন ? তেওঁৰ নাম কি ?

উমাকান্তি :—উঃ ! ভগবান।

জটীল :—কোৱাচোন আই। লগৰীয়া বিলাকে মোক
সদাই আমনি কৰি থাকে। মোৰ বৰ আগ্ৰহ
হৈছে।

উমাকান্তি :—অৰ্ধৰ্যা নহবা সোণ। মোৰ অন্তৰত আঘাত
নিদিবা।

জটীল :—এইটো কথা শুনিলে তোমাৰ আঘাট লাগেনে কি ?

উমাকান্তি :—ইমান দৰে কোৱাতো যদি কান্ত নহল তেন্তে
কও শুনা—দুৰ্বাসাৰ বৰত তোমাৰ জন্ম হৈছে।
সেই কাৰণেই সমাধৰ আদেশত মোৰ পিতাই মোক
বনলৈ খেদাই দিছে।

জটীল :—ভুকাচাবী মহৰি হুৰ্বাসাৰ বৰত মোৰ জন্ম হোৱাৰ কাৰণেই সমাজৰ আদেশত ককাই তোমাক নিৰ্বাসিত কৰিলে? ই কি আচৰিত কথা! তেন্তে হুৰ্বাসাই সতী বুলি তোমাৰ কথা বজাক নকয় কিয়?

উমা :—তথাপি সমাজে নামানে সোণ। নিশ্চয় সমাজে হুৰ্বাসাৰ সত্যবাণী কোনো বকমেই বিশ্বাস নকৰে।

জটীল—এই আৰ্য্য সমাজৰ ইমান স্পৰ্দ্ধা। বিনা অশ্বৰাধত তোমাক ইমান যত্ননা দিছে। তোমাৰ পুত্ৰই সমাজৰ মেকদণ্ড ভাঙি সতী নাৰীৰ প্ৰতি কৰা অধিচাৰৰ প্ৰতিশোধ লম।

(গাত না-না বৰণৰ চৰাই পাখী আঁৰি আঁক প্ৰত্যে-
কেই এধাৰ ফুলৰ মালা লৈ বিগু, বিগু, জিগু,
লৰি আহে।)

বিগু, বিগু, জিগু—(জটীলৰ মূৰত ফুলৰ মালা দি)
দেও ৰাজ্য কি জয়!

জটীল :—তোমালোকে মোক এইবোৰ কি কৰিছা?

বিগু :—আমি তোমাক আজিৰ পৰা দেও ৰাজ্য পাতিছো

জটীল :—মই ৰজা নহওঁ বিগু। মই অসন্তোষ গৰ্ভত জন্ম
লৈছো।

জিগু :—তথাপি তুমি আমাৰ ৰজা।

জটীল :—মই জানো ৰজাৰ যোগ্য?

বিগু :—অনেক যোগ্য—অনেক যোগ্য।

জটিল—মই এটা হাবিয়ে হাবিয়ে ঘূৰি কুৰা কুলা হীন”
লব। মোৰ বৰ নাই, ছুৱাব নাই, ককাই, ভাই,
বন্ধু কোনো নাই। তেন্তে, মই কেনেকৈ নেওকজা
হম ?

কিন্তু ইঃ! তোমাৰ কোনো নাই ?

বিহু, বিণু—তুমি আমাৰ ঠিক দেও বজা।

(তিনিয়ো জটিলৰ চাৰিওফালে ঘূৰি ঘূৰি নাচি
গান গায় ; এনেতে জপলু আহিল)

জপলু :—তহঁতৰ ইমান মিলা প্ৰীতি দেখি বৰ ভাল লাগিছে।

উমা ! চোৱাচোন ; ইহঁতৰ মনত কিমান আনন্দ !

উমাকান্তি—এনে আনন্দৰ সোতত গোটেই জীৱন অতি-
বাহিত কৰি মাজুহ কেইজন সুখী হব পাৰিছে ?

জপলু :—আই উমা ! আমি পাহাড়ী অতি নীচ জাতি।

আমাৰ ভাল ঘৰ-ছুৱাব নাই, শিক্ষা নাই, খোৱাৰ
বাচ-বিচাৰ নাই, ভদ্ৰতা নাই একো নাই। কিন্তু

আমাৰ আছে মনৰ পবিত্ৰ জ্ঞাব, অহিংস নীতি।

আমি কাকো হিংসা কৰিব নাজানো, চুৰ কৰিব

নাজানো। গতিকে খোলা অন্তঃকৰণেৰে সকলোকে

আশীৰ্বাদ কৰো। লোকৰ উন্নতি হোৱা দেখিলে

আমি বৰ ভাল পাও। নিজৰ প্ৰাণ গলেও আমি

মিছা কৰা নকও। বনৰ ফল খুন্সি খাই বনবীয়া

জন্তুৰ লগত দেখা পোৱা কৰি বিচাৰ কৰিব কৰিব

বাগন কবিছো। কিন্তু তৈয়্যার নিশ্চিত সমাজব
এনে কিয় যতি জম হৈছে কব নোহাবো। আমি
অবস্তাইলৈ সৈন্য লৈ যাব দুজি ভাবিছিলো; কিন্তু
ভেনে নকবো। প্রথমে অবস্তাইলৈ আমাৰ কথাত
মাতি নহলেহে যুদ্ধৰ ব্যৱস্থা কৰিব লাগিব।

(নেপথ্যত ছুৰ্বাসাৰ ডব্বকৰ শব্দ হয়)

উমাকান্তি—সেয়া ছুৰ্বাসা আহিছে।

(ছুৰ্বাসাৰ প্ৰৱেশ, সকলোৱে ছুৰ্বাসাক সেৱা জনায়)

ছুৰ্বাসা—কল্যাণমন্ত—কল্যাণমন্ত।

জটীল :—(উমাৰ ওচৰলৈ আহি) আই! এয়েনে সেই
ছুৰ্বাসা?

উমাকান্তি—তোমাৰ জাগীৰ্বাদক।

জটীল—(ছুৰ্বাসাৰ প্ৰতি) হে প্ৰভু? আপুনি মোৰ
মাতৃক কিয় ইমান কষ্ট দিছে? আপুনি এজন জগতৰ
শ্ৰেষ্ঠ তপস্বী হৈ এই ছাল ছিগা ভীকহৰ প্ৰতি
কিয় ইমান অবিচাৰ কৰিছে? আপোনাৰ জন্ম
ইমান কঠিন মে? আপোনাৰ প্ৰাণত আমাৰ প্ৰতি
অকনমানো দয়াৰ ভাব উদয় হোৱা নাটেনে?
(ছুৰ্বাসাৰ ডব্বকৰ ওচৰত আঠ কাঠি) কওক দেব!
আমাৰ যুদ্ধৰ উপায় কৈ দিয়ক। (উমালৈ
দেখুৱাই) সোৱা মোৰ জননীৰ প্ৰতি লক্ষ্য কৰক।
যুদ্ধত আমাৰেই হাৰি নাই, শুভ জ্যোতি নাই।

কোন দেহ, উঃ প্ৰভু (কান্দে) দিয়ক জ্ঞান
দি ভগ্ন কৰক।

(জপলু আৰু উমাই কান্দে। দুৰ্বাসাই কিং কৰ্তব্য
বিমোৰ হৈ চাই থাকে)

দুৰ্বাসা :—জটীল উঠা। নাকান্দিবা! দুৰ্বাসাৰ প্ৰাণত
আঘাট নিদিবা। আশীৰ্বাদ কৰিছো তোমাৰ মঙ্গল
হব। [জপলুৰ প্ৰতি] জপলু! কালিলৈ মোৰ
লগত উমা আৰু জটীলক লৈ অবন্তী ৰাজ্যলৈ যাব
লাগে। শুনিছো অবন্তীত ভীষণ গণ্ডগোল আবন্ত
হৈছে অৰাজক হৈছে। [হঠাৎ খঙত উত্তেজিত হৈ]
যদি অবন্তীৰাজে সমাজৰ আদেশত উমাক ৰাজ্যত
স্থান নিদিয়ৱে তেন্তে তোমাৰ পাত্ৰাভী শ্ৰেষ্ঠ লৈ
অবন্তীৰাজ্য আক্ৰমণ কৰি ছাৰখাৰ কৰিব লাগিব।
সমাজৰ কু নীতি নিৰ্মূল কৰি সংস্কাৰ কৰিব লাগিব
সভ্যতাৰ মুখা পিন্ধা নেড়া সকলক কঠোৰ শাস্তি
বিধান কৰিব লাগিব। দুৰ্বাসাক অপমান কৰাৰ
যোগ্য শাস্তি দিব লাগিব। সিহঁতে নাজানে যে
দুৰ্বাসাৰ মূৰৰ এটা কথাত ৰাজ্য তল মল লগাব
পাৰে।

জপলু :—ধৰ্মতকৈ পৃথিৱীত কোনো ডাঙৰ হব নোৱাৰে।

আই উমা! মাৰব কাৰণে প্ৰস্তুত হোৱা।

দুৰ্বাসা :—মাইক মাইক মাইক।

[প্রস্থান]

বিণু :—গিতা। তুমি ক'লে স্বামী? আমার মইনাকো
নিবানেকি? আমি হ'লে মইনাক নিব'লে নিদিও।

[জটিলক গবামাবি ধবে]

[এজন পথিকে গীত গাই আছে]

পথিক

[গীত]

ছনিয়াব বেপার চমৎকার

হুখীয়া মবে অনাহাবে

ধনীয়ে ভেট পকা কবে

ভীক্ষাকবি

নাপায় ঘূবি

কবে মাত্র হাহাকাব

ওষ্ঠ দৃশ্য

স্থান—অবণ্ড

সময়—স্বাতিপুরা

(অমরানন্দ আক ভাগীৰথে চুচুক চামাকৈ

ইফালে দিকালে চাই আছে)

অমরানন্দ :—ভাগীৰথ । দেখিছানে ? এই ঠাইতে আজি
বল্লভসেন' চিকিৎসা কৰিবলৈ আহাৰ কৰা আছে ।

ভাগীৰথ :—(আমি ক'লে মইনাক কৰি ? মইনাকো
হব ল'হে ।

অমরানন্দ :—(এফালে বহুত ইতি) হিহু হিহু । এবে
সোমালী পুৰোহিত হোৱাৰে আমাৰ সুখীয়া হব ।

(গছৰ পৰা নামি) ভূমি সোঁ গছ কোণাত উঠি
ভালকৈ লক্ষ কৰি কাড় এৰি দিয়া। খুব লাৰখালে
কাম কৰিবা বাঢ়ে লক্ষ্য ভৰ্ত্তি নহয়।

ভাগীৰথ :—(গছত উঠি) প্রভু! মোৰ কখনতাটো মঃ
আছেনে?

অমরানন্দ :—কি কথা?

ভাগীৰথ :—কিয়? সিদিনায়ে আপোনাক কৈছিলো।
সেই—

অমরানন্দ :—কি সেই?

ভাগীৰথ :—এটা ডাঙৰ পদবীৰ কাৰণে।

অমরানন্দ :—তোমাৰ থকটো দেখোন বৰ বেছি দেখিছো।
যি সময়ত যি কাম কৰিব লাগে তাকে নকৰি
এইখন কিহৰ ফেদেলি পুৰান মেলিছা?

ভাগীৰথ :—নহয় প্রভু! ঠিককৈ কওক। আমাৰ সিজনীয়ে
কৈ পঠাইছিল যে কাৰ্য্য সামাধা কৰাৰ আগতে
এটা খাটাং কৰিলেহে কাম আৰম্ভ কৰিবলৈ কৈছে।
সেই কাৰণেহে আপোনাক এনেকৈ জুলুম কৰিছো।

অমরানন্দ :—অমরানন্দৰ বাক্য শুনি নহয়। ভূমি
তোমাৰ কাম কৰি যোৱা। এতিয়া দেখিছো এনেকৈ
থাকিলে লক্ষ পল ই ফাট মাৰিব।

ভাগীৰথ :—(ভালকৈ দৃষ্টলৈ লক্ষ্য কৰি) প্রভু! সেইটো
বলভনেন নহয় যেন লাগিছে।

বল্লভসেন :—সুত্ৰ ক' নীচ কুলাঙ্গাৰ।

পাপ মুখ নেদেখাবি মোক,

ভণ্ডামী তপস্বীৰ বেশে

শিকিছ ঠগ প্ৰবঞ্চনা।

বিসৰ্জিলি স্নেহ মায়া আৰু উদাৰতা

বিসৰ্জিলি দেশৰ বল্যাণ,

আৰু বজাৰ মজল কামনা—

দিম মই যোগ্য দণ্ড তোকে,

গুৰু বুলি নকৰিম ক্ষমা।

ৰাজ্যলোভে অন্ধ হৈ পাপত ডুবাঁলি

গৰ্ব খৰ্ব হব তোৰ ন্যায় বিছাৰত।

ভাগীৰথ :—দেউতা ঈশ্বৰ; মোক নাবান্ধিব। এখেতৰ

জন্মমতেহে মই গছত উঠি আপোনালৈ বুলি বিহ

কাড় মাৰিছিলো। এতিয়া আপুনি দেখোন ইয়া-

তেই আছে। সিজননো কোন মৰিল কবই

নোৱাৰো।

গোপীকান্ত :—কি কৈছাহে তুমি? তোমাকতো সেন্ধিলোক

কথা শোধ নাই।

বল্লভসেন :—সকলো বুজিছো। অময়ানন্দৰ বুদ্ধি পৰামৰ্শত

কিয় এনে কু-কাম কৰিছিলি?

ভাগীৰথ :—কি কম দেউতা ঈশ্বৰ। প্ৰধান মন্ত্ৰীৰ বাৰ

দিও বুলি আশা দিয়াত অৰো জিও সোঁ-আধিকৈ

এই ফেৰা কাৰ্য্য কৰিবলৈ আহি ফাওত পৰিলোহি।

উঃ মোৰ সিন্ধুনীৰ ^{স্বৰূপ} কি হব।

(কান্দে)

বল্লভসেনঃ—(হাঁহি মাৰি) এতিয়াহে প্ৰধান মন্ত্ৰীতকৈয়ো
ডাঙৰ বাব পাইছা।

অময়ানন্দঃ—মোৰ যি কব লগা আছে সকলো মহাবাজব
ওচৰত ডাঙি খৰিম।

(বগবীৰৰ প্ৰবেশ)

বগবীৰঃ—ই কি দৃশ্য দেখিলো। এটা মানুহৰ চিঞৰ
শুনি মই গোটেই হাবি পাত পাতকৈ বিছাৰি
অৱশেষত ব্ৰজসিংহ পৰি থকা অৱস্থাত দেখা পালো
তাৰ গাত এডাল কাড় সোমাই আছে। চিকাবৰ
কাৰণে উপযুক্ত ছুটা ঘোৰা লৈ আহিছিলো।

গোপীকান্তঃ—আজি জন্তুৰ বদলি মানুহ চিকাবহে হল।

বগবীৰঃ—ইহঁত মানুহ নহয়। প্ৰকৃততে পশু। পশুতকৈয়ো
কেন্দ্ৰ অতি অধম।

বল্লভসেনঃ—আহা গোপীকান্তঃ এতিয়া মহাবাজব ওচৰলৈ
হাওঁ।

(অময়ানন্দ আৰু গোপীকান্তক লৈ সকলোৰে প্ৰস্থান)

সপ্তম দৃশ্য

স্থান--ৰাজদৰবাৰ

সময়--আবেলি

(দুৰ্জয়সিংহ সিংহাসনত বহি থাকে। ওচৰত নববত্ন মন্ত্ৰী
আৰু অন্যান্য পাৰিষদ সকল। নৰ্ত্তকী বিলাকে গান
গাই গুছি যায়)

দুৰ্জয়সিংহ :—মন্ত্ৰী ! ষাডমন্ত্ৰকাৰীৰ দল এতিয়াও ধৰা
নপৰিল। অনন্তৰামৰ যুত্থৰ বাহিৰে কোনো সু-সংবাদ
বৰ্ত্তমান পোৱা নাই। গোৰবৰ শ্ৰেষ্ঠতম আসনত
অধিষ্ঠিত হৈ প্ৰজা সন্তুষ্টৰ কাৰণে মোৰ নিজ কৃত্যক
নিৰ্ব্বাসিত দণ্ড বিধান কৰি ৰাজ-নীতিৰ নিয়ম
অতিক্ৰম কৰা নাই। তথাপি সেই সুবিধাকে আশ্ৰয়
লৈ এটা দলে-ৰাজদ্রোহ-আচৰণ কৰিছে।

নববত্ন :—মহাৰাজ ! এই ব্যভিচাৰৰ সোতত সংসাৰৰ
ধৰ্ম্ম কৰ্ম্ম সকলো উটু যাব। ক্ষন্তেকীয়া উত্তেজনাত
মানুহে হিতা-হিত বিবেচনা নকৰি কাম কৰিলে তাৰ
পৰিণাম ভোগ কৰিব লাগে। অৰ্থেয়া নহব ; ভগ-
বানে অবন্তী ৰাজ্যত পুনৰ শাস্তিৰ প্ৰতিষ্ঠা কৰিব।
অ' সোৱা বল্লভসেন আৰু ৰণবীৰ আহিছে।

(অমহানন্দ আৰু ভাগীৰথক বান্ধি লৈ বল্লভসেন, ৰণবীৰ
আৰু গোপীকান্তৰ প্ৰবেশ)

বল্লভসেন :—দেৱদ্রোহীক লৈ আহিছো মহাৰাজ।

হুৰ্জয়সিংহ :—তোমাৰ ৰাজ-ভক্তিত মই বৰ সন্তুষ্ট হৈছো।

যদি এনে দেশভক্ত সন্তান মোৰ ৰাজ্যত থাকে
তেন্তে কোনো শত্ৰুয়েই আশুতীৰ গোঁবব নষ্ট কৰিব
নোৱাৰে।

নববত্ৰ :—ধন্যবাদ বল্লভসেন। তোমাৰ কাৰ্য্যত ৰাজ্যক
সকলো প্ৰজাই আনন্দ প্ৰকাশ কৰিছে।

হুৰ্জয়সিংহ :—মন্ত্ৰী ! এতিয়া অময়ানন্দ আৰু ভাগীৰথৰ
কি ব্যৱস্থা কৰা হ'ব ?

নববত্ৰ :—প্ৰথমতে অময়ানন্দৰ মন্ত্ৰমত প্ৰকাশ কৰক।

হুৰ্জয়সিংহ :—উত্তম ! অময়ানন্দ ! তুমি আৰু গোপী-
কান্তই ৰাজদ্রোহ আচৰণ কৰি ৰাজ্যত বিশৃঙ্খলতাৰ
সৃষ্টি কৰিছা। তুমি জানানে, ৰাজদ্রোহীৰ শাস্তি
কিমান বঠিন ?

অময়ানন্দ :—মহাৰাজ ! মই ৰজাৰ বিদ্ৰোহ আচৰণ কৰা
নাই। কোনো কু অভিসন্ধিত লিপ্ত হোৱা নাছিলো !
মই আশোনাৰ অল্পগ্ৰহত গোঁৰাজৰ মন্দিৰত
সদাই ৰাজ্যৰ মঙ্গলৰ কাৰণে পূজা অৰ্চনা কৰিছিলো।
কিন্তু অনন্তৰামৰ দ্বাৰাই ৰাজ্যত ভবিষ্যতে অমঙ্গল
হোৱাৰ সন্দেহ কৰি জেৰুৰ পক্ষ গ্ৰহণ কৰি কুট
চক্ৰান্ত ব্যৰ্থ কৰিবলৈ চেষ্টা কৰিছিলো। এই
কাৰণেই যদি মই ৰাজদণ্ড স্বীকাৰ কৰিব লাগে
তেন্তে মৃত্যু শাস্তি কবলৈ একো নাই।

বল্লভসেন :—তুমি বজ্রাব মজলৰ কাৰণেই অবতী বজ্রাক
বন্দী কৰি হত্যা কৰিবলৈ গৈছিল।

অময়ানন্দ :—সম্পূৰ্ণ মিছা।

হুৰ্জয়সিংহ :—নকৰা ! ভাগীৰথ ! তোমাৰ মন্তব্য শুকাল
কৰা।

ভাগীৰথ :—স্বৰ্গদেৱ ! এই নিয়কিনে নিজ ইচ্ছাই আপো-
নাৰ অমজল কামনা কৰা নাই। কি কৰ্ম দেউতা
ঈশ্বৰ ! মোক বেয়া গ্ৰহে লগ ললে। সেই কাৰণে
গোপীকান্ত বাহিৰ হৈ আহি বৰ ভাল কাম কৰিলে।
মোক বিষয়াৰ বাব দিও বুলি গোঁৰাজ মহাপ্ৰভুৰ
সেৱক অময়ানন্দই আশা দিয়াত তেখেতৰ কামত
সহায় কৰিছিলো; কিন্তু আপোনাৰ প্ৰাণ নাশ
কৰিবলৈ সন্মতি দিয়া নাই।

বল্লভসেন :—মহাৰাজ ! আমি চিকাৰ কৰিবলৈ যাওঁতে
অময়ানন্দৰ বুদ্ধি পৰামৰ্শত ভাগীৰথে আমালৈ লক্ষ্য
কৰি এপাত বিহ-কাড় মাৰিছিল। কিন্তু হুৰ্ভাগ্য
বশতঃ সেই কাড় ব্ৰজসিংহৰ গাত লাগি মৃত্যু হল।

নববত্ত :—সত্যৰ সদায় জয়।

হুৰ্জয়সিংহ :—অময়ানন্দ ! তুমি ৰাজদ্রোহী বুলি প্ৰমাণ
দেহে। এই গুৰুতৰ অপৰাধৰ ক্ষমা নাই। যি
বাহিৰে উত্তৰ পক্ষৰ বোৰ যি এজন ৰাজ্যৰ
অমজল সাধন কৰিবলৈ কুড়িত নহয়; তেনে দেশ-

দ্রোহীক ভগবানেও কমা নকবে। তুমি পাপী!
গোবাজ প্রভু নামত তুমি কলহ আনিলা; বজ্রাব
বিক্রাচরণ কবিছা। গতিকে তোমাক প্রাণদণ্ড
হুকুম দিলো। ঘাটক (ঘাটকৰ প্রবেশ) এই
পাপীষ্টক কাষাগাবলৈ লৈ যা।

অমর্যাসনন্দ :—মহাবাজ! মোৰ জীৱন দান দিয়ক।

হুৰ্জয়সিংহ :—চুপ! হুৰ্জয়সিংহৰ ওচৰত ঠগ-প্রবন্ধকৰ
কমা নাই। ঘাটক লৈ যা। (ঘাটকে অমর্যাসনন্দক
লৈ যায়) ভাগীৰথ! তুমি অমর্যাসনন্দৰ কূট চক্ৰাস্তত
সহযোগ থকাৰ অপৰাধত নিৰ্বাসন দণ্ডে দণ্ডিত
কৰিলো। যোৱা এই মুহূৰ্ত্তেই অবস্ৰীৰাজ্য পৰিত্যাগ
কৰা।

ভাগীৰথ :—অৰ্গদেৱ! মোৰ লৰা হোৱালীৰ অৱস্থা কি
হব? মোক কমা কৰক।

হুৰ্জয়সিংহ :—কমা নাই। এনে বিবাক্ত মানুহক আশ্ৰয়
দিলে পুনৰ ৰাজ্যত অশান্তি হব। যোৱা দূৰ হোৱা।
(ভাগীৰথৰ প্ৰস্থান)

নববত্ন :—উচিত বিচাৰ হৈছে। যেনে কাম তেনে ফল
ভোগ কৰিবই লাগিব।

(দূতৰ প্ৰবেশ)

দূত :—মহাবাজ! আপোনাৰ জ্ঞান সত্যৰ কাষত ৰাখিবত
কেইজনমান 'দ. ব. ব.' কৰ্মকাৰী আছে।

হুৰ্জয়সিংহ যা লৈ আহ। (দূতৰ প্ৰস্থান)

নববহু :—(স্বগতঃ) কোন মানুহ হঠাৎ ইয়ালৈ আহিল?

(দূত সহ জপলু, বিহু, জিহু, বিহু আৰু জটীলৰ প্ৰবেশ)

জপলু :—বান্ধেগী মহাৰাজ।

হুৰ্জয়সিংহ :—তোমালোক কোন? কৰ পৰা আহিছা?

জপলু :—আমি বহুত দূৰৰ পৰা আহিছো।

জটীল :—এয়ে সেই মোৰ মাতামহ।

হুৰ্জয়সিংহ :—উদ্দেশ্য?

জপলু :—উদ্দেশ্য বিশেষ একো নাই। কেবলো আমি

ভগবানৰ নাম গাই দেশে দেশে ঘূৰি ফুৰো আৰু

এই মইনাই দুই এটা গান গায়ো মনুহৰ সুখ-দুখৰ

পোহৰ দিব পাবে।

হুৰ্জয়সিংহ :—(জটীলক) বাক তুমি এটা গান গোৱাচোন

জটীল :— (গীত)

হুৰ্বৰ সৰ বৰত পুত্ৰ জন্ম হনত

ৰাজ কন্যা হল নিৰ্বাসিত

ৰাজকন্যা উমাই কুৰে ইমাই বিনাই

পুত্ৰ আজি ভোমৰ আগত

মোৰ মাতৃ উমাদিনী

সমাজৰ কলঙ্কিনী

স্থান নাই অবস্থীৰাজ্যত।

হুৰ্জয়সিংহ :—(বিষয় ১) মোৰ অসতী কন্যা উমাব,

পুত্ৰ তুমি ?

জটীল :—সাবধান মহাৰাজ ! এই কথা উচ্চাৰণ নকৰিব।

হুৰ্বাসাৰ আশীৰ্বাদত পুত্ৰ জন্ম হৈছে। এনে স্বেচ্ছা-

চাৰিতা জঘন্য কামৰ কাৰণে আপোনাৰ সন্মুখত মই

ধৰ্ম্ম অন্ত্ৰ লৈ ঠিয় হম। চাওঁ কাৰ সাধ্য আছে

যে মোৰ এই ত্ৰায়ৰ অভিমান ব্যৰ্থ কৰিব পাৰে ?

হুৰ্জয়সিংহ :—(জপলুৰ প্ৰতি) মহাত্মন ! এই ঘটনা সত্য ?

জপলু :—সত্য, অসত্যৰ বিচাৰৰ ভাৰ ভগবানৰ ওপৰত।

হুৰ্জয়সিংহ :—(জটীলক)

কোন তুমি উন্মাদ যুবক ?

গুচোবা সংশয় দিয়া পৰিচয়

কি বেদনা হৃদয়ত তোমাৰ ?

জটীল :—জ্ঞান শূন্য সমাজৰ কি এতিয়াও চেতনা অহা

নাই ?

সকলে'ৰে :—(ঠিয় হৈ অন্ত্ৰ দাঙে) সাবধান যুবক।

জটীল :—জমা কৰিব সভাসদ সকল।

(উমাকান্তি লহ, হুৰ্বাসাৰ প্ৰবেশ)

হুৰ্বাসা :—উন্মাদ তুমি মহাৰাজ ! এই সূৰ্য্যক আশীৰ্বাদ

কৰিবলৈ এবাৰো তোমাৰ হাত নুঠিল ? অবন্তীৰাজ !

অভিমান ত্যাগ কৰা। এই দেৱ-বহু আৰু এই

দেবীক তুমি গ্ৰহণ কৰি অবন্তীত পুনৰ শান্তি স্থাপন

কৰা। নহু হুৰ্বাসাৰ অভিযোগত প্ৰৱেশ হ'ব।

উমাকান্তি —(হুৰ্জয়সিংহৰ ওচৰলৈ গৈ) পিতা ! (সেৱা
কৰে)

হুৰ্জয়সিংহ :—(পিচলৈযায়)—

হুৰ্বাসা :—এতিয়াও—

হুৰ্জয়সিংহ :—কমা কৰিব ঋষি।

হুৰ্বাসা :—[খঙত অধীৰ হৈ হুৰ্জয়সিংহলৈ একেধৰে
ছাই থাকি]

হুৰ্বাসাক অপমান ?

অত্যাচাৰী ৰজা, পাহৰিলা

ধৰ্ম-কৰ্ম পাপৰ বোজাত ?

অবহেলি থাক্য হুৰ্বাসাৰ—

সমাজৰ কণ্যাগৰ হেতু

নিৰ্বাসন দিলা তব সতী ৰমনীক ?

অযোগ্য অযোগ্য তুমি

শ্ৰদ্ধাপালনৰ ;

পৰিহান নাপাৰা ৰাজন ;

ব্ৰহ্ম অভিলাষে

কৰিম সৃষ্টিৰ বৃকত শৈলয় সৃজন।

চোৱা চোৱাহে ৰাজন,

মহাসতী উমাৰ কেনে কঠোৰ নিৰ্যাভন

[চক্ৰা লবি আহি উমাক গবামাৰি ধৰে। পিচে পিচে
মনোমায়া আছে]

চন্দ্রা :—উমা, উমা—আহ মোৰ বৃক্ৰৰ ধন।

হুৰ্জয়সিংহ :—[খঙত উত্তেজিত হৈ] বাণী! বাণী! কি
কবিলা? অসতী গ্ৰেষ্ঠা বমনীক স্পৰ্শ কবিলা?
ঘোৰ কলঙ্ক আনিলা? ছি: ছি: ছি:

চন্দ্রা :—বজা! মোৰ অতি মৰমৰ উমা কেনেকৈ অসতী
হল? মই কেতিয়াও এবিৰ নোৱাৰো।

হুৰ্জয়সিংহ :—মোৰ হুকুমৰ ওপৰত কথা। কলঙ্কিনী—
[বাণীক কাটিব ধৰে]

জটীল :—[হুৰ্জয়সিংহৰ সন্মুখত থিয় হৈ বাধা দি] সাবধান!
অবন্তীৰাজ! নাৰীহত্যা মহাপাপ। নিজৰ শ্ৰাণ
দিয়ে মাতামহীক বন্ধা কৰিম।

হুৰ্জয়সিংহ :—[খঙত অধীৰ হৈ]

হীন ছাচাৰ ৰাজন!

এয়েনেকি তোমাৰ কৰ্তব্য পালন?

লোৱা লোৱা শীঘ্ৰে

এই মহাসতী উমাদেবীৰ পৃথৰ অৰ্ঘ্য।

উমাকাঞ্চি :—নহব মহয়; উমা অসতী।

চীৰদিনে কলঙ্কৰ গুৰু ভাৰ থাকি—

ঘৰে ঘৰে ভিক্ষাবিণী সাজে

দেখাম সন্তীৰ মূগা এই জগতত।

আহ আহ জটীল মাতৃৰ লগত।

[জটীলক হাতত ধৰি নিবলৈ ধৰে]

জটীল :—তেন্তে পৃথিবীত কি ধৰ্ম নাই? হে মহৰ্ষি!
 পাপৰ বিকৃত ছবি সন্মুখত জিলিকি উঠিছে তথাপি
 ভগবান নীৰব। ইও কি সম্ভব। নাই—নাই সংসা-
 বত ধৰ্ম নাই ধৰ্ম নাই। [চিঞৰি উঠে]

[আকাশী বাণী হয়, “নাৰায়ণ আছে, ভগবান আছে,
 সত্য—উমা মহাসতী, ব্ৰহ্মা নহয় অসতী নহয়]

সকলোৱে :—(আচৰিত হৈ) ই কি দৈববাণী।

দুৰ্ব্বাসা :—শুনা শুনাহে ৰাজন!

দৈববাণী শুনা—

শুধিল মনৰ ভ্ৰান্তি

শুদ্ধ হল সমাজৰ বা -ভক্তগন।

দুৰ্ব্বাসাৰ বাক্য নহব লজ্জন। (প্ৰস্থান)

দুৰ্জ্জয়সি হ :—ইন ন দিনৰ মোৰ ভুল ধৰনা দূৰ হল
 উমা। আহ—আহ—উমা। এও বৃদ্ধ পিতৃৰ প্ৰাণত
 শাস্তি বৰ্ধন কৰ। আন জটীল, মহ বৰ বষ্ট শিলা।
 (উমা কান্দি আৰু জটীলক অকোৱাশি ধৰে)

উমা :—(দুৰ্জ্জয়সি হৰ ওৰিত ধৰে) সচ কৈয়ে —পুনি
 মোৰ পিতৃ গুৰু।

দুৰ্জ্জয়সি হ :—(জটীলৰ পালাত লৈ) জটীল! আজি
 মোৰ আনন্দত প্ৰাণ নাচি উঠিছে। সভাসদ সকল
 আজিৰ পৰা এই জটীলেই সিংহ সনৰ অধিকাৰী।
 (জটীলক সিংহাসনত বহুৱাই)

সকলোৱেঃ—জয়ঃ, মহাসতী উমাকান্তিৰ জয়ঃ; জয়, কুমাব
জটীলৰ জয়।

দুৰ্জয়সিংহঃ—(জপলুক) মহাশ্বনঃ! আপুনি মোৰ কণ্ঠা
উমাক আশ্রয় দি অনেক কষ্ট ভোগ কৰিছে।
আজি আপোনাৰ এই কৃতজ্ঞতাৰ কাৰণে মই কি
দি আপোনাক সন্তুষ্ট কৰিম। অ'পুনি অ'পোনাৰ
এই লবাকেটিৰ সহ মোৰ ৰাজ্যত বাস বৰক।
আপোনাৰ কোনো অভাব নহব।

জপলুঃ ক্ষমা কৰিব মহাৰজ। মই এটা সমান্য বনৰীয়া
মানুহ। জঙ্ঘল তই মোৰ অতি উপযুক্ত স্থান আছে।
দোক ৰাজ দৰবাৰ নালাগে। পোহৰ নালাগে।
মোক লগে শুদ্ধকৰ।

দুৰ্জয়সিংহঃ—সি কি কণা?

জপলুঃ—সত্য কথা, আজি আপুনি আনন্দত মগ্নলিয়া হৈ
মোৰ প্ৰতি সি আগ্ৰহ দেখুৱাইছে; ঐদিন পিচত
সি ঘোৰ পৰিবৰ্তন হব। মোৰ কাৰণে জঙ্ঘলেই
মজল।

দুৰ্জয়সিংহঃ—(তললৈ মূৰ কৰে)।

চন্দ্ৰাঃ—যি গোৰাজ মহাপ্ৰভুৰ পুত্ৰ আশ্রয়ত ভণ্ডতপস্বী
অঃয়ানন্দৰ পাপ কাৰ্য্য চলিছিল, সেই পুত্ৰ ভূমত
উমাকান্তিৰ ধৰ্ম্মৰ আশ্রম স্থাপিত হওক।

নবম্ভঃ—মই সৰ্বান্ত কৰণেৰে এই কথা সমৰ্থন কৰিছো।

সকলোৱে :—জয় মহাসতী উমাকান্তিৰ জয়।

দুৰ্জয়সিংহ :—আজি মোৰ জীৱনৰ কাৰ্য্যৱলী উমাৰ
ওচৰত পৰাজয় স্বীকাৰ কৰিলে। আহক মহাত্মন
বিশ্ৰাম কৰকহি।

(সকলোৰে প্ৰস্থান)

অষ্টম দৃশ্য

স্থান—গোঁৰাজ মন্দিৰ

(মাজতে উমাক বছৰাই চাৰিওফালে অবন্তীৰ তিৰোতা
সকলে নাম গায়। ধূপ-ধূনা-ফুল আদিৰে গোটেই মন্দিৰ
শ্ৰোভিত। উমাৰ গাত বগা কাপোৰ। ডিঙিত আৰু
মূৰত ফুলৰ মালা। নাচনি বিলাকে গান গাই নাছি
নাছি গুছি যায়। ধূলীয়া বিলাকে ধোল খোল বজাই
আহি উমাক সেৱা কৰে। কুমাৰী সকলে উকলি দিয়ে)

উমা :—সচাকৈয়ে আজি মই নতুন জীৱন লাভ কৰিছো
আবন্তী সকল আপোনালোকে পেটত কপট নাৰাখি
পৰস্পৰে মিলাপ্ৰীতিৰে থাকিবলৈ যত্ন কৰক অচৰ
পবিত্ৰ ৰাখক। অস্তৰ পবিত্ৰ নাৰাখিলে কোনো
কামেই সকল নহয়। নাৰীৰ যি কৰ্ত্তব্য তাক প্ৰতি
আখৰেই পালন কৰক। কিছুমান ভুল ধাৰনাৰ
বশবৰ্ত্তী হৈ নিজে নিজে তললৈ যাবৰ চেষ্টা নকৰিব।

জ্ঞানী হওক কর্ম্মী হওক। মনত' বাধিব মানব জীবন
কর্ম্মময়। নিস্তব্ব স্বামী গুরুব প্রতি ভক্তি বাধি সন্তান
সন্ততীৰ উন্নতি সাধন কবি নাবীৰ কর্তব্য পালন
কবক।

মনোমায়া :—ঈদেউ! আপোনাৰ জীবন ধন্য। সুখৰ
পিচত দুখ আৰু দুখৰ পিচত সুখ আছেই।

চন্দ্রা :—আজি অবস্খীৰ পৰা সকলো অপায় অমঙ্গল দূৰ
হল। বাজডোঁহী ধ্বংস হল। আহা আজি আমি
সকলোৱে ভগবানৰ ওচৰত প্রার্থনা কৰো।
(সকলোৱে হাত জোৰ কৰি প্রার্থনা কৰে)

পটপৰে

—সমাপ্ত—

*Library books will give you joy for long
if handled carefully with clean hands*

লিখকৰ অন্যান্য কিতাপ ।

- ১। পঁজাঘৰ (উপন্যাস) হাতে লিখা অৱস্থাত
- ২। চকুচৰহা (উপন্যাস) „ „ „
- ৩। অসম সন্ধ্যা (নাটক) „ „ „
- ৪। লুকা-ভুঁকি (সামাজিক নাটক) „ „ „
- ৫। বিৰ্য্যাতন (নাটক) „
- ৬। অবন্তী কুমাৰী (নাটক) মূল্য— ১।০ অনা

—অলপতে ওলাব—

পৰাজয় (বুৰঞ্জী মূলক নাটক)

কিতাপ পোৱাৰ ঠিকনা :-

বি, আৰ, কলিতা এণ্ড কোং

আফ

প্ৰায় সকলো দোকানতে পাব।